

तंत्रज्ञानात झपाट्यांन झालेल्या प्रगतीमुळे आपलं जीवन खूपच सुसह्य झालं आहे. तासन्तास रंगीत ताटकळत ठेवणारी कामंही एका क्लिकच्या साह्याने सहज होऊ लागली आहेत. मोबाईलच्या वापराने तर हे काम अगदी 'इन ट्रान्झिट'ही करता येतं. मोबाइल रिचार्ज करण्यापासून एखाद्या मोठ्या प्रकल्पाचे टेडर भरण्यापर्यंत सर्व कामं 'ऑनलाईन' करता येतात. याशिवाय समाजमाध्यमांच्या साह्यांन संपूर्ण जग एकमेकांच्या संपर्कात राहू शकतं. या सर्व सुविधा आपण इंटरनेटच्या मदतीनं वापरत असतो. या सुविधा वापरताना विविध देशांची, मोठ्या कंपन्यांची आणि सर्वसामान्य माणसांचीही गोपनीय माहिती (डेटा) क्लाउडवर ठेवलेली असते. पण ही माहिती सुरक्षित आहे का, हा कळीचा मुद्दा आहे. ही माहिती अत्यंत गोपनीय असते आणि ती एखाद्याच्या हाती लागल्यास तिचा गैरवापर होऊ शकतो. या गैरवापराचे दुष्परिणाम एखाद्या सामान्य व्यक्तीपासून मोठ्या देशांनाही भोगावे लागू शकतात. मोठ्या कंपन्याचा डेटा गहाळ करून त्याचा गैरवापर करण्यापासून मोठ्या देशांच्या अर्थव्यवस्थेवर हल्ला करण्यापर्यंत अनेक गुन्हे सायबरविश्वात घडू शकतात. यातून सार्विक आणि इतर संवेदनशील संशोधन केंद्रं, बँका, कॉर्पोरेट जगत यांच्यापासून सामान्य माणसाच्या खासगी आयुष्यावरही सायबरहल्ला होऊ शकतो.

मध्यंतरी चायनीज हॅकर्सनी अमेरिका आणि भारतातील काही सरकारी संकेतस्थळं हॅक केली होती. पाकिस्तानी हॅकर्सनीही काही भारतीय संकेतस्थळं हॅक करण्याचा प्रयत्न केला होता. साधारणतः वर्षभरापूर्वी अमेरिकेच्या राष्ट्रीय सुरक्षा संस्थेकडून (एनएसए) चोरलेल्या मालवेअरच्या मदतीने अनेक देशांवर सायबर हल्ला करण्यात आला होता. काही तासांमध्येच जगभरात असे ७५ हजार हल्ले झाल्याचं दिसून आलं होतं. त्यावेळी २४ तासांमध्ये किमान एक लाख संगणक आणि इतर इलेक्ट्रॉनिक उपकरणांवर दुष्परिणाम झाले होते. कॅम्पसरस्की लॅब या सुरक्षा संशोधक प्रयोगशाळाने ९९ देशांमध्ये ४५ हजार हल्ल्यांची नोंद केली असून त्यात ब्रिटन, रशिया, युकेन, भारत, चीन, इटली आणि इजिप्त या देशांचा समावेश होता. ब्रिटनमध्ये हा हल्ला इतका भीषण होता की रुग्णालयं आणि दवाखान्यांमधून रुग्णांना परत पाठवावं लागलं. संगणकात बिघाड झाल्याने दुसरा पर्याय नव्हता. खंडणीसाठीच हा सायबर हल्ला केल्याचा अंदाज आहे कारण तसा संदेश फिरत

सायबरविश्व हा आपल्या जीवनाचा अविभाज्य भाग बनला आहे. परंतु हे विश्व हॅकर्सच्या हल्ल्यांपासून सुरक्षित नाही हे वेळोवेळी दिसून आलं आहे. समाजामध्ये सायबर सुरक्षेविषयी जनजागृती करण्यासाठी डब्ल्यूएनएस ग्लोबल सर्व्हिसेस या कंपनीने विशेष मोहिम हाती घेत सात देशांतील २०९ शाळांमधील सुमारे एक लाख विद्यार्थ्यांना सायबर सुरक्षेचं प्रशिक्षण देण्यात आलं. एकूणच सायबर समस्या आणि एका स्वागताह उपक्रमाचा खास वेध

जनजागृती सायबर सुरक्षेची !

‘सायबर स्वोर्ड’ स्पर्थेतील विजेत्यांसमवेत ‘डब्ल्यूएनएस’चे केशव मुरुगेश

होता. खंडणीसाठी केलेल्या सायबर हल्ल्यात रॅन्समवेअर हे सॉफ्टवेअर वापरण्यात येतं. रॅन्समवेअर हे कालबाह्य सॉफ्टवेअर किंवा आतापर्यंत न वापरलेलं एखादं नवं सॉफ्टवेअर वापरायला काढलं की हा व्हायरस हल्ला करतं. मालवेअरचा संसर्ग झालेल्या संगणकावरील माहिती सांकेतिक स्वरूपात काढून घेऊन नंतर खंडणी मागितली जाते. फेडएक्स या आंतरराष्ट्रीय कुरियर कंपनीवर मोठा सायबर हल्ला झाला होता. या कंपनीच्या विंडोजवर आधारित प्रणालीला फटका बसला होता. रॅन्समवेअर हे संगणकात बिघाड करणारं सॉफ्टवेअर म्हणजे आज्ञावली असून त्यामुळे संगणकाचा वापर करणं कठीण होतं. ठराविक पध्दतीने खंडणी दिल्यावरच तुमचा संगणक मोकळा करून दिला जातो.

एकूणच सायबरविश्वात डेटाचोरी, माहितीचा गैरवापर, महत्त्वाची आणि गोपनीय माहिती हॅक करून खंडणी मागणं असे प्रकार मोठ्या प्रमाणावर होत असतात. त्यासाठी सायबर सुरक्षेला खूप महत्त्व प्राप्त झालं आहे. अनेक बऱ्या कंपन्या सायबरसुरक्षा क्षेत्रात कार्यरत असून सायबर हल्ले रोखण्याची मोठी जबाबदारी त्यांच्यावर आहे. पण ही जबाबदारी केवळ

या कंपन्यांवरच न टाकता काही कंपन्या या सुरक्षेकडे एक सामाजिक उत्तरदायित्व (सीएसआर अंकिटिव्हिटी) म्हणूनही पाहतात. याच जाणीवेतून मुंबईच्या ‘डब्ल्यूएनएस ग्लोबल सर्व्हिसेस’ या कंपनीने यात पुढाकार घेतला आहे. डब्ल्यूएनएस ही एक बहुराष्ट्रीय कंपनी असून मुंबई, पुणे, नाशिक, चेन्नई, विशाखापट्टणम, गुडगांव आणि बंगळुरू या शहरांमध्ये तिची कार्यालये आहेत. ती जागतिक स्तरावर ‘बिझनेस प्रोसेस मॅनेजमेंट’ सेवा देणारी अग्रगण्य कंपनी मानली जाते. डब्ल्यूएनएसतर्फे जगभर पसरलेल्या पर्यटन, विमा, बँकिंग आणि वित्तसेवा, उत्पादन, रिटेल, शिपिंग, लॉजिस्टिक्स अशा विविध क्षेत्रांशी संबंधित ग्राहकांना सेवा पुरवल्या जातात. या सेवांमध्ये फायनान्स आणि अकाउंटिंग, कस्टमर इंटरॅक्शन सेवा, टेक्नॉलॉजी सोल्यूशन्स, रिसर्च अँड अॅनॅलिटिक्स तसेच व्यवसायाशी संबंधित बँक ऑफिस आणि फ्रंट ऑफिस प्रक्रिया अशा सर्व सेवांचा समावेश होतो.

‘डब्ल्यूएनएस केअर फाउंडेशन’ (डब्ल्यूसीएफ) या डब्ल्यूएनएसच्या ‘सीएसआर’

(कॉर्पोरेट सोशल रिस्पॉन्सिबिलिटी) शाखेने ‘सायबर स्वोर्ड’ ही सायबर सिक्युरिटी मोहिम हाती घेतली. डब्ल्यूएनएसतर्फे दर वर्षी ‘ग्लोबल इम्पॅक्ट डे’ या नावाने ग्लोबल सीएसआर इव्हेंट साजरा केला जातो. यात दर वर्षी एक विषय ठरवून डब्ल्यूसीएफतर्फे चालवल्या जाणाऱ्या शाळांमधील विद्यार्थ्यांना त्या विषयाचं तीन महिन्यांचं प्रशिक्षण दिलं जातं. त्यानंतर त्यांची विविध पातळ्यांवर परीक्षा घेतली जाते आणि त्यात उल्लेखनीय यश मिळवणाऱ्या विद्यार्थ्यांना पुरस्कार दिले जातात. या वर्षी सायबर सुरक्षेचा विषय निवडण्यात आला होता. त्याअंतर्गत ‘सायबर स्वोर्ड’ ही स्पर्धा घेतली गेली. इंटरनेटच्या सुरक्षित वापरासंदर्भात जनजागृती करणं हा या स्पर्धेचा मुख्य हेतू होता. ही स्पर्धा रोमानिया, पोलंड, दक्षिण आफ्रिका, श्रीलंका, फिलिपिन्स, अमेरिका आणि भारत या सात देशांमधील डब्ल्यूसीएफ तर्फे चालवल्या जाणाऱ्या २०९ शाळांमध्ये विविध स्तरांवर घेण्यात आली. स्पर्धेपूर्वी विविध व्हिडिओ आणि मल्टीमीडिया प्रेझेंटेशन्सच्या साह्याने हा विषय एक लाख विद्यार्थी, तरुण आणि शिक्षकांपर्यंत पोहोचवण्यात आला. त्यात इंटरनेटच्या महाजालातील धोके ते टाळण्यासाठी घ्यावी लागणारी काळजी, धोक्याच्या खुणा आणि यात अडकल्यानंतर काय करावं यासंदर्भातील तीन महिन्यांचं प्रशिक्षण देण्यात आलं. यासाठी भारतीय आणि इतर भाषांमध्ये तयार करण्यात आलेले

खास बात महेश धर्माधिकारी

व्हिडिओज, इन्फोग्राफिक्स, लेक्चर्स आणि छापील साहित्य यांचा आधार घेतला गेला. त्यासाठी विद्यार्थ्यांचे चार गट तयार करण्यात आले. पहिली ते तिसरीमधील विद्यार्थ्यांचा एक, चौथी आणि पाचवीचा एक, सहावी आणि सातवीचा एक आणि आठवी आणि नववीच्या विद्यार्थ्यांचा एक असे हे चार गट होते. या प्रशिक्षणांतर विद्यार्थ्यांना १० ते १५ बहुपर्यायी प्रश्नांची प्रश्नपत्रिका सोडवायला दिली गेली. ही स्पर्धा शाळा, विभाग, देश आणि जग अशा विविध पातळ्यांवर घेतली गेली. स्पर्धेतील कामगिरीनुसार विविध गटांमधील विजेत्यांची नावं जाहीर करण्यात आली.

राफेल नदाल... फ्रेंच ओपनचा बादशाह. लाल मातीत खेळल्या जाणाऱ्या या स्पर्धेवर गेल्या काही वर्षांपासूनच नदालचंच वर्चस्व. फ्रेंच ओपन आणि राफा हे समीकरणच बनून गेलं आहे. इथल्या कोर्टवरचा त्याचा वावरही अगदी मोकळाढाकळा. क्ले कोर्टवर आपल्याला नडायचं नाय.. असा आविर्भाव दाखवणारा. यंदाच्या स्पर्धेतही त्याने हेच केलं. ऑस्ट्रियाच्या डॉमिनिक थीमला नमवत फ्रेंच ओपनला गवसणी घातली. लाल मातीतल्या या स्पर्धेचं त्याचं हे अकरावं विजेतेपद. एकच ग्रॅंडस्लॅम स्पर्धा ११ वेळा जिंकण्याचा पराक्रम करून दाखवणारा तो पहिलाच पुरुष खेळाडू ठरला. त्यातही फ्रेंच ओपनमध्ये ही किमया करत क्ले कोर्टचा ‘अनभिषिक्त सम्राट’ ही बिरुदावली त्यानं सार्थ ठरवली. दुसरी महत्त्वाची बाब म्हणजे नदाल जागतिक क्रमवारीत अव्वल स्थानी आहे. तर डॉमिनिक आठव्या स्थानी. २००५ मध्ये नदालने ही स्पर्धा पहिल्यांदा जिंकली तेव्हा डॉमिनिक अवघ्या ११ वर्षांचा होता. पण एवढ्या वर्षांनंतरही ‘हम किसीसी कम नहीं’ हे ३२ वर्षांच्या नदालनं दाखवून दिलं. नदालची कारकिर्द संपली, आता त्यानं निवृत्त व्हायला हवं, असं म्हणणाऱ्यांना त्यानं पुन्हा गप्प केलं. राफेल नदाल आणि रॉजर फेडरर हे टेनिस विश्वातले चमचमते तारे. राफा आज ३२ वर्षांचा आहे. तर फेडरर ३६ वर्षांचा. वय आणि दुखापतींमुळे प्रत्येक खेळाडूप्रमाणे यांच्याही कारकिर्दीत चढ-उतार आले. काही वेळा कामगिरीही खालावली. पण आपला दर्जा दाखवून देत दोघांनीही फिनिक्स पक्ष्याप्रमाणे भारी घेतली. आपण अजूनही संपलेलो नाही हे टेनिस विश्वातल्या या दादा खेळाडूंनी वेळोवेळी दाखवून दिलं. राफाने जागतिक क्रमवारीतलं अव्वल स्थान कायम राखलं आहे. तर फेडरर दुसऱ्या स्थानी आहे. टेनिस विश्वात अनेक युवा खेळाडू लक्षवेधी कामगिरी करत असले तरी राफा आणि फेडररची जागा अजून कोणी घेऊ शकलेलं नाही. त्यांच्या चाहत्यांची आणि पाठीराख्यांची संख्या प्रचंड आहे. वय वाढत असलं, दुखापती त्रास देत असल्या तरी खेळाडूचा दर्जा कधीही घसरत नाही हे या दोन खेळाडूंनी सातत्याने दाखवून दिलं आहे.

राफाबद्दल बोलायचं तर यंदाच्या हंगामात त्याला अनेक दुखापतींनी ग्रासलं. हंगामातल्या सुरुवातीच्या काही स्पर्धांमधून गुडघ्याच्या दुखापतींमुळे त्याला अंग काढून घ्यावं लागलं. अबुधाबीतली वर्ल्ड टेनिस चॅम्पियनशीप, ब्रिस्बेन इंटरनॅशनल आणि सिडनीतली फास्ट फोर शोडाउन या तिन्ही स्पर्धांमध्ये त्याला सहभागी होता आलं नव्हतं. ऑस्ट्रेलियन ओपन ही या वर्षातील पहिली महत्त्वाची स्पर्धा. या स्पर्धेत त्यानं जागतिक क्रमवारीतलं अव्वल स्थान कायम राखलं होतं. त्यातच दोन महिन्यांहून अधिक काळांतर नदाल कोणत्याही स्पर्धेच्या अधिकृत सामन्यात खेळत होता. अव्वल स्थान टिकवून ठेवण्यासाठी राफेलला या स्पर्धेची उपउपांत्य फेरी गाठणं गरजेचं होतं. त्यात यश आलं असलं तरी या फेरीत त्याला पराभव पत्करावा लागला. दुखापतीने चढ खाल्ल्याने पाचव्या सेटमध्ये त्याला निवृत्त व्हावं लागलं. हा नदालसाठी मोठा धक्का होता.

त्यानंतर मेक्सिको ओपनमध्येही त्याला खेळता आलं नाही. यावेळी क्रमवारीत तो दुसऱ्या स्थानी घसरला होता. इंडियन वेल्स मास्टर्स आणि मियामी ओपनमधूनही त्यानं अंग काढून घेतलं. मियामी ओपनच्या दुसऱ्या फेरीत रॉजर फेडररचा पराभव झाला आणि नदाल पुन्हा पहिल्या स्थानी आला. त्यानंतर राफाच्या क्ले कोर्टवरच्या हंगामाला सुरुवात झाली. ऑस्ट्रेलियन ओपनमध्ये पराभूत झाल्यानंतर दोन महिन्यांनी तो मैदानावर पुनरागमन करत होता. डेव्हिस कपमध्ये सामन्यात तो खेळला. यानंतर तो मॉॅट कार्लो मास्टर्स टेनिस स्पर्धेत सहभागी झाला आणि अकराव्यांदा या स्पर्धेचं विजेतेपद पटकावलं. तसंच आपलं अव्वल स्थानही कायम राखलं. बार्सिलोना ओपनमध्येही त्याच्यासमोर बरीच आव्हानं होती. अव्वल स्थान कायम राखण्यासाठी त्याला ही स्पर्धा जिंकावी लागणार होती. त्यानुसार नदालने ही स्पर्धा जिंकली. या स्पर्धेवर त्यानं मक्तेदारी गाजवली आणि नदाल परत येत

टेनिस विश्वातल्या ग्रॅंडस्लॅमपैकी एक असलेली फ्रेंच ओपन स्पर्धा नुकतीच पार पडली. या स्पर्धेच्या महिला एकेरीचं विजेतेपद रोमानियाच्या सिमोना हालेपला मिळालं. तर क्ले कोर्टचा बादशाह आपणच असल्याचं स्पेनच्या राफेल नदालने पुन्हा दाखवून दिलं. राफाचं हे यश मोठं मानलं जात आहे. तर सिमोना हालेपच्या रूपात फ्रेंच ओपनला नवी विजेती लाभली. नदाल आणि सिमोनाच्या फ्रेंच ओपनमधल्या प्रवासाविषयी...

फ्रेंच ओपनचे राजा-राणी

असल्याची वर्दी दिली. माद्रिद ओपनमध्ये त्याला उपउपांत्य फेरीत डॉमिनिक थीम विरुद्ध पराभव पत्करावा लागला. यामुळे त्याचं अव्वल स्थानही गेलं. ते स्थान फेडररने हे स्थान पटकावलं. त्यानंतर इटालियन ओपन जिंकून राफा पुन्हा पहिल्या स्थानी आला. अवघ्या आठवडाभरासाठी त्याला दुसऱ्या स्थानी राहावं लागलं.

आता वेळ होती ती आवडत्या फ्रेंच ओपन स्पर्धेत वर्चस्व गाजवण्याची. अव्वल स्थानी असलेल्या राफालाच या विजेतेपदासाठी पसंती मिळाली होती. या स्पर्धेत खेळताना कोणतीही दुखापत उचल खाणार नाही याची खबरदारी राफाला घ्यायची होती. ती त्यानं घेतली. या स्पर्धेत त्यानं दमदार सुरुवात केली. उपउपांत्य फेरीपर्यंतच्या त्याच्या मार्गात कोणताही अडथळा आला नाही. पहिल्या चार फेऱ्यांमध्ये त्यानं एकही सेट गमावला नाही. उपउपांत्य फेरीत क्ले कोर्ट स्पेशलिस्ट असलेल्या दिगो शूवॉर्ट्समॅनशी त्याला भिडायचं होतं. दिगोने नदालविरुद्ध पहिला सेट जिंकला. फ्रेंच ओपनमध्ये नदाल सलग ३७ सेट जिंकला होता. ही परंपरा दिगोने खंडित केली. २०१५ च्या फ्रेंच ओपनमध्ये नोवाक जोकोविचने नदालला सलग तीन सेट्समध्ये पराभूत केलं होतं. त्यानंतर राफाने या स्पर्धेत एकही सेट गमावला नव्हता. उपांत्य फेरीत नदालपुढे जुआन मार्टिन डेल पोर्तोचं आव्हान होतं. ते त्यानं किल्ल्या पार केलं. पोर्तोला त्यानं सलग तीन सेट्समध्ये पराभूत केलं आणि अंतिम फेरी गाठली. इथ त्याला डॉमिनिक थीमला सामोरं जायचं होतं. डॉमिनिकला ‘प्रिन्स ऑफ क्ले’ म्हटलं जातं. त्यानं २०१७ आणि २०१८ मध्ये नदालला क्लेवर पराभूत केलं होतं. याचा लाभ थीम उठवणार का, याची उत्सुकता प्रेक्षकांना होती. परंतु या सामन्यात थीम डोईजंड होणार नाही, याची पूर्ण काळजी नदालनं घेतली आणि कारकिर्दीतलं अकरावं फ्रेंच ओपन विजेतेपद पटकावत सर्वांना तोडात बोटं घालायला लावली. राफाने फ्रेंच ओपनचं विजेतेपद पटकावलं असलं तरी विम्बल्डनमध्ये समावेशाबाबत साशंकता व्यक्त केली आहे. गेल्या काही काळात ग्रासकोर्टवरची त्याची कामगिरी समाधानकारक राहिली नाही. त्यामुळे पुढचा निर्णय विचारपूर्वक घेणार असल्याचं त्याने म्हटलं. नदालची कारकिर्द लांबणं गरजेचं असलं तरी विम्बल्डनमध्ये त्याने खेळावं, अशीच चाहत्यांची अपेक्षा आहे.

तिकडे पुरुष एकेरीत नदालनं आपली मक्तेदारी

कायम राखली असली तरी फ्रेंच ओपनला नवी महिला विजेती मिळाली. या स्पर्धेच्या महिला एकेरीचं विजेतेपद रोमानियाच्या सिमोना हालेपने पटकावलं. डब्ल्यूटीएच्या क्रमवारीत ती सध्या पहिल्या क्रमांकावर आहे. ऑक्टोबर २०१७ मध्ये ती अव्वल स्थानी पोहोचली होती. २०१२ मध्ये तिने पहिल्या ५० खेळाडूंमध्ये स्थान पटकावलं होतं. ऑगस्ट २०१३ मध्ये ती पहिल्या २० खेळाडूंमध्ये आली. जानेवारी २०१४ मध्ये तिने पहिल्या दहा मध्ये स्थान मिळवलं. सिमोना हालेपनं २००६ पासून व्यावसायिक टेनिसला सुरुवात केली. कमी कालावधीत सिमोनानं घेतलेली भराती थक्क करणारी आहे. २०१३ मध्ये तिने कारकिर्दीत पहिल्यांदा डब्ल्यूटीएच्या सहा स्पर्धा जिंकल्या. याआधी माजी टेनिससम्राज्ञी स्टेफी ग्राफने १९८६ मध्ये अशी कामगिरी केली होती. त्यावेळी स्टेफीने सात स्पर्धा जिंकल्या होत्या. यावरूनच सिमोनाच्या कामगिरीचं महत्त्व लक्षात येतं.

म्हणूनच २०१३ च्या अखेरीस डब्ल्यूटीएची मोस्ट इम्प्लूव्हड प्लेअर म्हणून तिचा गौरव करण्यात आला. वयाच्या चौथ्या वर्षापासून सिमोनानं टेनिस खेळायला सुरुवात केली. यंदाच्या फ्रेंच ओपनमधलं हे तिचं पहिलंच ग्रॅंड स्लॅम विजेतेपद. तिने कामगिरीतलं सातत्य कायम राखलं. मधल्या काळात तिला बरेच पुरस्कारही मिळाले. आपण टेनिस विश्वातला उगवता तारा असल्याचं तिने सिद्ध केलं आहे. सिमोनाचं हे विजेतेपद रोमानियन टेनिससाठी महत्त्वाचं मानलं जात आहे. नादिया कोमानेसी या रोमानियाच्या जिमनॅस्टने १९७६ मध्ये ऑलिम्पिक पदक पटकावलं होतं. तिचं हे विजेतेपद रोमानियातल्या जिमनॅस्टिक्सचं चित्र पालटवणारं ठरलं. तिने रोमानियानी जिमनॅस्टिक्समध्ये आपलं वर्चस्व प्रस्थापित केलं. रोमानियाला ऑलिम्पिकमधील जिमनॅस्टिक्समध्ये ७२ पदकं मिळाली आहेत. सिमोनाच्या या विजेतेपदामुळे तिथल्या टेनिसला गती मिळेल, अशी अपेक्षा व्यक्त होत आहे. त्यामुळे येत्या काळात रोमानियाचे टेनिसपटू मैदान गाजवताना दिसले तर आश्चर्य वाटायला नको.

फ्रेंच ओपनच्या पुरुष आणि महिला एकेरीतली ही विजेतेपद आपापल्या परीने महत्त्वाची आहेत. नदालसारख्या टेनिसविश्वात मुरलेल्या खेळाडूने आपलं वर्चस्व कायम असल्याचं या स्पर्धेतदाखवून दिलं तर सिमोनानं ही वर्चस्वाची सुरुवात असल्याचा इशारा इतर खेळाडूंना दिला. त्यामुळे या स्पर्धेतून टेनिसविश्वाला बरंच काही गवसणार हे नक्की!

आध्यात्मिकतेला तणावाचा शाप

(पान १ वरून पुढे...)

धर्मातील संत-महंतांचं कार्य, त्यांचा इतिहास नव्या पिढीपर्यंत पोहोचायला हवा, असा भयू महाराजांचा आग्रह होता. त्या दृष्टीने त्यांनी एक योजनाही तयार केली होती. २८ जानेवारी २०११ रोजी गुजरातचे मुख्यमंत्री असताना नरेंद्र मोदी यांनी भयूजी महाराजांच्या ‘संतनगरी योजने’ची घोषणा केली होती.

कौटुंबिक पातळीवर विचार करायचा तर भयू महाराजांच्या पहिल्या पत्नीचं, माधवी यांचं २०१५ मध्ये निधन झालं. त्यानंतर वर्षभरातच त्यांनी डॉ. आयुषी शर्मा हिच्याशी दुसरा विवाह केला. त्यांचं कुटुंब मुळचं शिवपुरीचं. भैरू महाराज यांची आई आणि बहिणीच्या आग्रहाखतर या दोघांनी विवाहाचा निर्णय घेतला. भैरू महाराजांच्या या दुसऱ्या विवाहाबद्दल अनेकांना आश्चर्य वाटलं. कारण पहिल्या पत्नीच्या निधनानंतर आपण पुन्हा गृहस्थाश्रम स्वीकारणार नाही, असं भैरू महाराजांनी स्पष्ट केलं होतं. महाराष्ट्र आणि मध्य प्रदेशमध्ये भयूजी महाराजांचे हजारो समर्थक आहेत. नितांत श्रद्धा असणारे श्रद्धालू आहेत. त्यांच्या अकस्मित निधनाची वार्ता या सर्वांनाच अंतर्बाह्य हादरवून गेली असेल यात शंका नाही.

नवी मैत्री, नवे प्रश्न!

(पान १ वरून पुढे...)

ट्रूप आणि किम यांच्यामधील ही भेट खऱ्या अर्थाने यशस्वी ठरली तर परस्परांचे कट्टर शत्रू असलेल्या अमेरिका आणि उत्तर कोरियामध्ये नव्या मैत्रीपर्वाची सुरुवात होऊ शकते. परंतु, चीन या भेटीमुळे पुरता अस्वस्थ झाला आहे. ट्रूप यांच्याबरोबरच्या भेटीनंतर चीन-उत्तर कोरिया संबंध पूर्वीसारखे राहतील का, शीतयुद्धाच्या काळापासूनचा मित्र आपल्यासोबत राहिल का, याची चिंता चिनी नेत्यांना सतावत आहे. उत्तर कोरियावर असलेला चीनचा प्रभाव कमी करण्यासाठी उत्तर कोरिया अमेरिकेच्या निकट जाऊ शकतो, असं तज्ज्ञांचं मत आहे. आपली अण्वस्त्रं नष्ट करण्याच्या मोबदल्यात किम अमेरिकेबरोबर करार करू शकतात. सध्या उत्तर कोरिया चीनवर पूर्णपणे अवलंबून आहे. तरीही उत्तर कोरियाला चीनबद्दल पूर्ण खात्री राहिलेली नाही. त्यांची नेहमीच बदल्याची मानसिकता राहिली आहे, असं उत्तर कोरियाच्या विषयावरील चिनी अभ्यासक शेन झीहुआ यांनी म्हटलं आहे. सर्वात वाईट म्हणजे अमेरिका, दक्षिण कोरिया आणि उत्तर कोरिया एकत्र येऊन चीनला एकाकी पाडू शकतात. उत्तर आणि दक्षिण कोरियाला एकत्र आणण्यासाठीही अमेरिका सिंगापुरच्या परिषदेचा वापर करू शकते. उद्या दोन्ही कोरिया एकत्र झाले तर अमेरिकन सैन्य थेट चीनच्या दरवाजापर्यंत येऊन पोहोचेल ही चीनची मुख्य चिंता आहे.

रुगुञ्जुण रुगुञ्जुणु रे भ्रमरा। सांडी तू अवगुणु रे भ्रमरा।।

चरणकमळदळू रे भ्रमरा। भोगी तूं निश्चळु रे भ्रमरा।।

सुमनसुगंधु रे भ्रमरा। परिमळु विद्दु रे भ्रमरा।।

सौभाग्य सुंदरु रे भ्रमरा। बाप रखुमादेविवरु रे भ्रमरा

–संत ज्ञानेश्वर

अमृतवाणी

भारत हा श्रद्धाळूंचा, भाविकांचा देश आहे. पुराणकथा, आख्यायिका, दंतकथा आदींचा मोठा फाडा असणारा हा समाज ईश्वराचं अधिष्ठान मानणारा आहे. कुलदैवतांप्रमाणे प्रत्येकाची आपापली श्रद्धास्थानं असतात आणि इष्ट देवतांना प्रसन्न करून घेण्यासाठी जो तो आपापल्या पद्धतीने करुणा भाकत असतो. देवाची आराधना करत असतो. असं असल्यामुळेच काही देवळांमध्ये अजबगजब प्रथा–परंपरा पहायला मिळतात. कोलकातामध्ये ‘चायनीज काली मंदिर’ हे असंच एक स्थान आहे.

या पवित्र स्थळी कालीमातेची पूजा होते. पूजा संपन्न

झाल्यानंतर देवाला नैवेद्य दाखवण्याची पद्धत आपल्याकडे आहे. नैवेद्य आणि आरती

झाल्याशिवाय पूजा पूर्ण होत नाही. बरेचदा हा नैवेद्य पक्कांचा असतो. स्नानादी आन्हिके आटोपून शुद्ध तना–मनाने रांधलेले पदार्थ देवापुढे ठेवतात, ते ग्रहण करण्याचा आग्रह केला जातो आणि त्याने ते ग्रहण केलं आहे असं समजून तो

नैवेद्य प्रसाद स्वरुपात उपस्थितांमध्ये वाटला जातो. कालीमातेच्या या देवळातही नैवेद्य दाखवला जातो. मात्र तो गोडाधोडाचा नसून नूडल्स, चॉप्सी, शेजवान राईस अथवा भाज्या घालून तयार होणाऱ्या चायनीज पदार्थांचा असतो.

आश्चर्य वाटलं ना ? पण हे अगदी खरं आहे. कोलकात्याच्या तंगरा नामक भागात चीनी लोकांची मोठी वस्ती आहे. बऱ्याच वर्षांपासून ते इथे राहतात. भारतीयांप्रमाणे तेदेखील कालीची मनोभावे पूजा करतात आणि त्यानंतर आपल्या खाद्यसंस्कृतीतील पदार्थ देवीला अर्पण करतात. त्यामुळेच कालीमातेचं हे मंदिर ‘चायनीज काली मंदिर’ म्हणूनही ओळखलं जातं.

हिंदू कालगणनेनुसार वर्षातील तिसरा महिना म्हणजे ज्येष्ठ. या काळात वैशाखवणव्याची धग कमी झालेली

असली तरी पुरती शमलेली नसते. त्यामुळे ज्येष्ठाच्या प्रथम पर्वात सूर्याची प्रखरता अनुभवायला मिळते. सूर्याच्या या ज्येष्ठतेवरूनच या महिन्याला ‘ज्येष्ठ’ या नावाने ओळखलं जातं. उष्णतेबरोबरच या मासाची नाळ जळाशी जोडलेली आहे. त्यामुळेच या काळात सूर्य आणि वरुणदेवाची उपासना केली जाते. ऋतूबदलाचा काळ असल्यामुळे या मासामध्ये वातावरणातील बदल प्रकर्षाने अनुभवायला मिळतो. प्रथम चरणात वातावरणाबरोबरच शरीरातील पाण्याचा स्तरही कमी होत असतो. त्यामुळे शरीरातील पाण्यासह जमिनीतील घटत्या जलस्तराची नोंद घेणं, पर्याप्त प्रमाण टिकवण्याच्या हेतूने काळजी घेणं आणि कार्यरत होणं गरजेचं ठरतं. मात्र पाऊसकाळ सुरु होताच काळजी मिटते आणि जलधारा झेलण्यात सृष्टीबरोबरच वृत्तीही तल्लीन होऊन जाते. म्हणूनच हा काळ एक वेगळीच सुखानुभूती देतो.

नव्या नव्हाळीचं निश्चितच एक महत्त्व असतं, वेगळं औत्सुक्य असतं. या दृष्टीने ज्येष्ठ पावसाची नव्हाळी अनुभवण्याची संधी देतो. घामाने चिंब झालेल्या एखाद्या दुपारी अचानक वातावरणात बदल होत असल्याचा अनुभव, त्यानंतर उधळणारा मृदांध, एक–दोन सर्रींनी न्हाऊमाखू घालताच गोमटेपणाने प्रफुल्लित आणि रसभरीत होणाऱ्या लता–वल्लीरी, दाटून उरणारा कुंदपणा, रागाचा गंभीर विस्तार संपल्यानंतर एखाद्या गायकाने अथवा वादकाने द्रुतगतीने आविष्कार सादर करावा त्यासम वेग घेणारं धारानृत्य असे निसर्गाचे सगळे विभ्रम ज्येष्ठातच अनुभवायला मिळतात. म्हणूनच हा काळ एक वेगळी अनुभूती देऊन जातो.

आधी उल्लेख केल्याप्रमाणे या महिन्यात जल आणि सूर्याची उपासना केल्यास चांगले परिणाम मिळतात. त्यामुळेच यासंबंधीची व्रतवैकल्यं अंगिकारली जातात. सकाळ–सायंकाळी सूर्यमंत्राचा जप केला जातो. विशेषतः रविवारी उपवास केला जातो. या महिन्यातील प्रत्येक मंगळवारी हनुमानाची विशेष पूजा केली जाते. हनुमानाला तुळशीपत्रांचा हार अर्पण केला जातो. त्यानंतर नैवेद्य दाखवला जातो. या पुजेमुळे कुंडलीतील मंगळासंबंधीच्या समस्या दूर होतात, अशी भाविकांची श्रद्धा आहे. ज्येष्ठ महिन्यात स्त्रियांचा आवडता वटपौर्णिमा हा सण येतो. साक्षात

ज्येष्ठ महिन्यात जल आणि सूर्याची उपासना केल्यास चांगले परिणाम मिळतात असं सांगितलं जातं. त्यामुळेच या महिन्यात यासंबंधीची व्रतवैकल्यं अंगिकारली जातात. सकाळ–सायंकाळी सूर्यमंत्राचा जप केला जातो. विशेषतः रविवारी उपवास केला जातो. या महिन्यातील प्रत्येक मंगळवारी हनुमानाची विशेष पूजा केली जाते. हनुमानाला तुळशीपत्रांचा हार अर्पण केला जातो. त्यानंतर नैवेद्य दाखवला जातो. ज्येष्ठ असा गजबजलेला असतो.

यमराजाबरोबर बुद्धिकौशल्याने संवाद साधून पातिव्रत्याच्या बळावर पतीचे प्राण परत आणणारी सावित्री ही आजही प्रत्येक स्त्रीचा आदर्श आहे. आज प्रत्येक महिला वडाची पूजा करत नसली तरी तिच्या मनातलं पतीविषयीचं प्रेम आणि त्याला साथ देण्याची वृत्ती जागोजागी दिसते. आजही प्रत्येक स्त्रीच्या रूपात त्याच पुराणकाळातील सावित्रीचा अंश वावरत आहे. फक्त तिचे संदर्भ बदलले आहेत एवढंच. अनेक ठिकाणी पतीच्या हयातीनंतर त्याची अर्धवट राहिलेली जबाबदारी पत्नी समर्थपणे पेलते आणि कडू–गोड आठवणींवर उर्वरित आयुष्य काढते. हा देखील अलीकडच्या काळातील सावित्रींच्या पातिव्रत्याचाच आदर्श म्हणायला हवा. कालमानानुसार भावना व्यक्त करण्याच्या पद्धती बदलत असतात. पण त्यामागील पतीप्रेम, निष्ठेची भावना ही

साहित्य मैफिल

रविवार, दि. १७ जून २०१८

पुराणकाळातल्या सावित्रीच्या मनातील भावनेसारखीच असते. सध्याच्या सावित्री केवळ घराच्या पातळीवर लढतात असं नव्हे तर त्यांना वेगवेगळ्या आघाड्यांवर लढा द्यावा लागत आहे.

पार पडतात.

शिवाजी महाराजांच्या मातोश्री

राजमाता जिजाऊबाई यांचा स्मृतीदिनसुद्धा याच महिन्यात येतो. अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीत शिवाजी महाराजांसारखा सर्वगुणसंपन्न पराक्रमी राजा घडवणारी एक कुशल, परिपूर्ण माता म्हणून उभ्या महाराष्ट्राला जिजाऊंची आठवण आहे. त्यांच्या नावाने आदर्श मातांना पुरस्कारही दिले जातात. शिवाजीराजे भोसले यांच्या घराण्यातल्या या तीन थोर व्यक्तींची आणि त्यांच्या गुणांची आठवण या मासाच्या निमित्ताने येते. आदर्श जीवनाला परमेश्वर मानणारे, सतत सत्याची पूजा करणारे, प्रतिभावंत साहित्यिक आणि मुतांची आई म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या सानेगुरुजी यांचा स्मृतीदिन ज्येष्ठ महिन्यातच येतो. या सत्त्वशील, आदर्शवादी लेखकाने आपल्या लेखनातून समाजाला सतत उत्तम आणि पवित्र विचारांचे संदेश दिले. हे संस्कृतीरक्षक लेखक ‘श्यामची आई’ सारख्या पुस्तकातून अजरामर आहेत. या निमित्ताने त्यांचीही आठवण येते.

अधिक ज्येष्ठ असल्यामुळे यंदा

दृष्टिदान दिन आधीच होऊन गेला. मात्र सामाजिकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण असणारा हा दिवस ज्येष्ठातच येतो. या दिवसामुळे नेत्रदानाच्या चळवळीला नवी गती मिळते. या मासातली आध्यात्मिक दृष्टीने महत्त्वाची बाब म्हणजे क्षेत्र देहू येथून संत तुकारामांच्या पालखीचं प्रस्थान होतं. त्याच्याच दुसऱ्या दिवशी क्षेत्र आळंदी येथून संत ज्ञानेश्वर महाराजांच्या पालखींचं प्रस्थान होतं. विठ्ठामाऊलीचे अगणित भक्त या दिवसांची आतुरतेने वाट पाहत असतात. ते भक्तीभावाने पालखी सोहळ्यात सामील होतात. अशा तऱ्हेने पौराणिक, ऐतिहासिक आणि सामाजिक महत्त्व लाभलेला ज्येष्ठ अनेक दृष्टींनी परिपूर्ण असतो. म्हणूनच तो ज्येष्ठ असतो.

प्रत्येक तामध्ये दुःख आहे तर अद्वैतामध्ये सुख आणि आनंद आहे. आपण अद्वैतामध्ये राहिलो तर आनंद मिळतो. मुळात हे जग एकच आहे. प्रपंच दहा दिशांना विस्तारतो पण परमार्थाची मात्र एकच दिशा असते. आपण तिच्याकडे लक्ष ठेवावं. काही न करणं (अर्थात मनाने) हा खरा परमार्थ होय. परमार्थामध्ये ‘मी’ ला स्थान नाही. प्रपंच हा द्वैत आहे. त्याचं मोठं अवडंबर असणारच. जगण्याचा अंतिम हेतू कळत नाही तोपर्यंत प्रपंच करणं हेच ध्येय असल्याचं आपण समजतो. वास्तविक, मनुष्यप्राणी हा देह आणि मन या दोन्हीही मिळून बनला आहे. म्हणूनच त्याने ऐहिक आणि पारलौकिक अशा दोन्ही गोष्टी साधल्या पाहिजेत. परमार्थ साधणं हाच आपल्या जन्माचा खरा हेतू आहे. व्यवहारात द्वैताशिवाय आनंद नाही. म्हणून परमार्थात, मानसपूजेत सर्वप्रथम ‘मी’ आणि ‘परमात्मा’ अशा द्वैताने

सुरुवात करावी लागते. परमार्थ हाडीमासी खिळत नाही तोपर्यंत आपल्याला वाचनाची गरज असते. त्यामुळे साधनेला नवं बळ मिळतं. मन भगवंताच्या ठायी कसं गुंतवायचं हे समजतं. त्यासाठी आपण काय करावं यासंबंधी मार्गदर्शन मिळतं.

साध्यावा परमार्थ

एक बाप आपल्या मुलाला पोहायला शिकवत होता. प्रथम त्याने मुलाला घोट्याइतक्या पाण्यात आणलं, नंतर ढोपराइतक्या पाण्यात

आणलं, नंतर आणखी पुढे आणलं आणि एक दिवस मुलाला पाण्यात खेचून घेतलं. या हुशार बापाप्रमाणेच गुरू आपल्याला परमार्थ शिकवत असतात. मात्र त्यासाठी पाण्यात उतरालायला तर हवं! देहाने प्रपंच केला पण तो फळाला येत नाही. म्हणूनच संतांनी नामस्मरणाचा मार्ग सांगितला आहे. पण

आपला शहाणपणा, अभिमान, अहंकार आड येतो त्याला काय करावं ? हा अभिमान दुसरा कुणी उत्पन्न करतो असं थोडंच आहे ? आपल्या ध्यानातही येणार नाही इतकी वासनेची सूक्ष्म बीजं खोलवर कुठे तरी दडलेली असतात. त्यामुळे लौकिकाची अभिलाषा सुटत नाही. हे पाश तोडण्यासाठी संतांनी एक मार्ग सुचवला आहे आणि तो म्हणजे नामस्मरणात राहून विषयाची ऊर्मी उठू न देणं. प्रपंचातली विघ्नं सूचनावजा असतात. ती आपल्याला जागं करतात. आपण भगवंताला ओळखण्यासाठी जन्माला आलो आहोत याचा विसर पडू नये या हेतूने विघ्नांची योजना असते. भगवंताच्या जवळ नेण्यासाठीच विघ्ने येत असतात. तेव्हा त्यांना न घाबरता भगवंताच्या नामात स्वतःला विसरून जाणं हा परमार्थाचा सोपा मार्ग आहे.

मातृभक्तीचं प्रतीक मरिअम्मन मंदिर

मातृभक्तीविषयी आपण खूप काही वाचतो, ऐकतो. पण मातृभक्तीला वाहिलेलं मंदिर सिंगापूरमध्ये आहे हे तुम्ही जाणता का ? इथे असणारं मरिअम्मन मंदिर द्रविड स्थापत्यशैलीचा अद्भूत नमुना आहे. तामिळीयन भाविक नारायण फिल्लई यांनी १८२७ मध्ये हे मंदिर बांधलं. २०१० मध्ये मंदिराचा जीर्णोद्धार करण्यात आला. या मंदिराचं प्रवेशद्वार दक्षिणी गोपुरम शैलीत बांधलं आहे. गाभाऱ्यात माता मरिअम्मन विराजित आहे. भारताच्या ग्रामीण भागात मरिअम्मन मातेला मातृशक्तीचं प्रतीक मानतात. ही देवी आईच्या मायेने रोगराईपासून आपलं संरक्षण करते अशी भाविकांची श्रद्धा आहे. या मंदिराचे निर्माणकर्ते नारायण फिल्लई

ईस्ट इंडिया कंपनीमध्ये कार्यरत होते. कंपनीने सिंगापूरमध्ये बस्तान बसवायचं ठरवलं. त्यावेळी अनेक हिंदू लोकही इथे स्थायिक झाले. त्यांना आराधना करता यावी या हेतूने हे मंदिर बांधण्यात आलं. पाऊस पडत नसल्यास या देवीची आराधना केली जाते. मंदिराच्या शिखरावर विविध हिंदू देवीदेवतांच्या प्रतिमा आहेत.

सिंगापूरमध्ये स्थित असणाऱ्या भारतीयांचं सर्वात महत्त्वाचं श्रद्धास्थान असणारं हे देऊळ भाविकांनी सतत गजबलेलं असतं. ऑक्टोबर ते नोव्हेंबर या काळात इथे मोठा उत्सव पार पडतो. यावेळी भाविकांची मोठी गर्दी असते. एकूणच सिंगापूरला जाण्याचा योग्य आल्यास या मंदिराला भेट देण्यास विसरू नका.

चिंता इतनी कीजिए की काम हो जाए पर इतनी नहीं की ज़िंदगी तमाम हो जाए

किती योग्य सल्ला दिला आहे या कवीने... आपल्याला कुठल्या ना कुठल्या गोष्टीची काळजी लागून राहिलेली असते. कुठलीशी चिंता आतल्या आत पोखरत असते. चिंतितं स्वरुप हलकं आहे की गंभीर, त्यामुळे चिंतीत व्हांवं की सोडून द्यावं, त्याने जीवनावर नकारात्मक प्रभाव पडेल की फारसा फरक पडणार नाही हे आणि यासारखे मुद्दे व्यक्तीसापेक्ष असतात. त्यांना कुठलेही ठोकताळे लावता येत नाहीत की कोणत्या

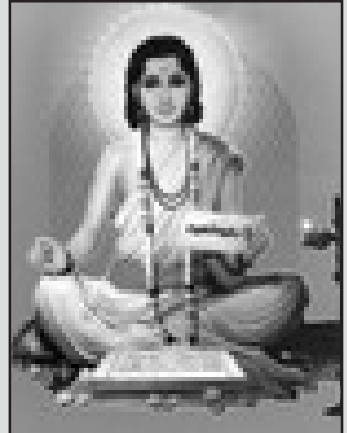
दूर करा चिंता

नियमांच्या निकषात बसवता येत नाही. त्यामुळे एखाद्याला ‘करो या मरो’ चा प्रश्नदेखील दुर्लक्ष करण्याजोगा वाटतो तर एखाद्याला सगळी सुखं असतानाही छोटी चिंताही चित्तेसारखी जाळत राहते. म्हणूनच कवीने सांगितल्याप्रमाणे सजग रहावं आणि हाती घेतलेलं काम पूर्ण करावं. कामासंबंधीचा विचार आणि त्या अनुषंगाने येणारी चिंता निश्चितच करावी कारण ही चिंता कार्यप्रवण ठेवते. मात्र जाण्यातील रस संपवणारी चिंता दूर करणंच श्रेयस्कर...

परब्रह्माचं ‘अक्षर’स्वरुप

अक्षर आहे. अक्षर म्हणजे क्षर नाही ते. मन शीतल होतं, कोणतीही शंका किंवा द्वंद्व उरत नाही तेव्हा परमज्ञानाची प्राप्ती होते. परमज्ञान हा परब्रह्म जाणून घेण्याचा मार्ग आहे.

बोल ज्ञानियाचे

या जड प्रकृतीपासून अक्षय परमात्म्याकडे जाणं निश्चितच सोपं नाही. त्याला ज्ञानसाधनेची जोड द्यावी लागते. त्यामुळेच परमज्ञानाची प्राप्ती करून घेणं गरजेचं ठरतं असं ज्ञानेश्वर माऊली सांगतात.

काय देते विद्या?

विद्या व्यक्तीला उन्नत अवस्थेकडे नेते, मात्र विद्येचा सदुपयोग व्हायला हवा. सद्दिद्याप्राप्त माणसाला परमार्थाची गोडी कळते. हे सविस्तर सांगताना श्रीसमर्थ म्हणतात, **सत्यवचनी शुभवचनी। कोमळवचनी येकवचनी। निश्चयवचनी सौख्यवचनी। सर्वकाळ।। द्रव्यसुची दारासुची। न्यायसुची आंतरसुची। प्रवृत्तिसुची निवृत्तीसुची। सर्वसुची निःसंगपणे।। मित्रपणे परहितकारी। वाग्माधुर्यं परशोकहारी। सामर्थ्यपणं वेत्रधारी। पुरुषार्थं जगमित्र।।** सद्दिद्या माणसाला शहाणं करते. अशा माणसाला श्रुती, स्मृती, उपनिषदे आदींचं ज्ञान असतंच त्याचबरोबर व्यवहारात सावधपणे आणि प्रसंग ओळखून कसं वागावं हेही तो जाणतो. कोणाला मानसन्मान देऊन आदर दाखवायचा आणि एखाद्या लबाड माणसाची लबाडी हुषारीने कशी ओळखायची हे त्याला बरोबर समजतं. सत्य आणि नेमकं बोलणारा, बोलल्याप्रमाणे कृती करणारा, चपळ, कौशल्यवान असा पुरुष आपली साधनवृत्ती आणि ज्ञानार्जनाची प्रवृत्ती कधीच सोडत नाही. आगम आणि निगम म्हणजेच शरीर आणि आत्मा यांच्या परस्परसंबंधाचं, जीवाशिवाच्या नात्याचं त्याला सूक्ष्म ज्ञान असतं. तो भक्तीसुद्धा अनेक मार्गांनी करत असतो. कधी तो पुरुश्चरित्र, कधी जप करतो तर कधी तीर्थयात्रा, कधी जप तर कधी शरीरकष्टाचं तप... मात्र साधनेचा मार्ग निश्चित असल्याने तो सदैव तुष्ट आणि समाधानी असा योगीस्वरुप बनतो. मनातूनच विरागी झाल्यामुळे त्याचं वागणं–बोलणं सौम्य, शुद्ध, सात्विक आणि निष्कपट असतं. तो निर्व्यसनी असतो आणि या सदगुणांमुळे लाभणारी मनःशांती त्याच्या मुखावरही झळकत असते. त्यामुळे त्याच्या दर्शनानेही सर्वांना निरातिशय प्रसन्नता लाभते.

असा वितरगी असूनही कला आणि संगीतात ज्ञान आणि रस घेणारा असतो. तो त्यांचं रसग्रहण करून स्वतः आनंदित होतो आणि इतरांनाही आनंद देऊन जातो. सौजन्यपूर्ण आणि निरपेक्ष वागल्यामुळे तो सर्वांनाच हवाहवासा वाटतो आणि जणु हा जिवलग मित्र आहे असंच सर्वांनाच वाटतं. तो नेहमी सत्य, शुभ, कोमलपणे बोलणारा आणि दिलेलं वचन न मोडणारा असतो. अशी व्यक्ती जनतेपुढे आदर्श वस्तुपाठ देते असं समर्थ म्हणतात.

●●●

...शेवटी रश मिळतेच!

फ्लोरिडा प्रांतातील एका व्यावसायीकाची जीवनी आजही प्रेरणादायी वाटते. जॉर्ज चिवन्सेटने नऊ वर्षे नोकरी केली. सुखातीपासूनच व्यवसायाकडे ओढ असल्याने व्यवसाय सुरु केला. स्वतः मेहनती असल्यामुळे आणि मार्केटिंगाच अनुभव असल्यामुळे लवकरच तो महिन्याला वीस हजार डॉलर्स मिळवू लागला. जेवढे डॉलर्स त्याने व्यवसायात सहा महिन्यात कमविले तेवढी त्याच्या नोकरीतील नऊ वर्षाच्या वेतनाची एकत्रित रक्कम नव्हती. थोडक्यात, जॉर्ज व्यवसायात आणि त्यातून मिळणाऱ्या उत्पन्नात खूप होता. लवकरच त्याने व्यवसाय वाढविण्यासाठी योजना आखली आणि त्यावर लगेच अंमलबजावणी सुरु केली. सर्व सुरळटसुरु सुरु होते. एक दिवस अचानक त्याला नोटीस मिळाली. एका कर्जाच्या प्रकरणात तो गॅरंटर होता. तो त्याचा मित्रच होता. जेथे त्याची फॅक्टरी होती तेथे चक्रीवादळामुळे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले होते. कंपनीचा विमा एक दिवस आधीच संपल्यामुळे त्याने दिवाळखोरी जाहीर केली होती. रक्कम मोठी होती. जमानतदार असल्यामुळे ती जॉर्जला भरणे भाग होते. अचानक जॉर्ज तणावात आला. दिवसेंदिवस त्याचा तणाव वाढतच गेला. चिंतेमुळे जेवण कमी झाले, तो त्या काळात दोन तासांपेक्षा अधिक कधीच झोपू शकला नाही. त्याचा परिणाम त्याच्या आरोग्यावर झाला. दरम्यानच्या काळात त्याची पत्नी त्याला सोडून गेली. जॉर्ज एकटा पडला. काय करावे त्याला सुचेना. वेतन न देता आल्यामुळे त्याचा स्ट्राफ त्याला सोडून गेला. कमी बंद पडली. आता जॉर्जनेही बेड पकडला होता. त्याच्यासोबत कोणीच नव्हते. डॉक्टरने त्याला त्याच्या नातेवाईकांना बोलवायला सांगितले. तो एकटाच आहे, हे समजल्यावर डॉक्टरने त्याला स्प्टच सांगितले की, तो तीन आठवड्यांपेक्षा जास्त जगू शकणार नाही. जॉर्जचे वजन घटले होते. त्याला बेडवर हलतासुद्धा येत नव्हते. एवढा तो कमजोर झाला होता. तीन आठवड्यात मरणार, हे ऐकल्यावर तो सुन्न झाला. तो लिहितो, 'माझ्याकडे कोणताच पर्याय नव्हता. मी फक्त माझे मरण पाहू शकत होतो. मरणाशिवाय पर्याय नाही म्हटल्यावर मी निपचीत पडून राहिलो. पहिल्यांदा मला निष्कळजी झोप लागली. बऱ्याच दिवसानंतर शांत झोप झाल्यामुळे दुसऱ्या दिवशी थोडे बरे वाटले. आता मला भुक् सुद्धा लागायला लागली. जेवण पोटात जाऊ लागले. हळूहळू तब्येत सुधारायला लागली. चार महिन्यातच मी काठीच्या सहाय्याने चालायला लागलो. काही तरी करायला आहे म्हणून मित्रांकडे गेलो. त्याचा तेलाला बवसाय झाला. तो मोठ्या प्रमाणात तेल कसे विकता येईल, याचा विचार करीत होता. मी सांगितले, 'डब्यात' विक. त्यावेळी तेलाचे पिंप असायचे. माझी आरंभिया काम करून गेली. एका डब्याला एक डॉलर याप्रमाणे त्याने मला पैसे देणे सुरु केले. लवकरच मी मिलेनियर झालो. पुढे मी स्वतःचा व्यावसाय सुरु केला. आता जगातील निम्प्याहून अधिक देणुता देणाऱ्या व्यक्ती आहे.'

जॉर्झच्या जीवनात अवकाळा येण्याचे कारण होते 'तणाव.' भविष्यातील चिंतेने फक्त त्याची झोपच उडाली नव्हती. तर त्याचे व्यवसायातील लक्षही कमी झाले होते. ज्या व्यवसायाने मला मोठे केले पुढे त्याच व्यवसायाकडे झालेल्या दुर्लक्षामुळे तो अधिक कर्जाबाधी झालेला होता. पुढे त्याचा परिणाम आरोग्यावर झाला. स्वार्थी मित्रांनी साथ सोडली. तो एकाकी झाला. आता त्याच्याजवळ गमविण्यासारखे काहीही नव्हते. म्हणूनच तो मृत्यू समोर दिसताच निश्चित झोपू शकला.

जीवनात अशा अनेक परिस्थिती येतात ज्याच्यावर आपले नियंत्रण नसते. जशी चलनवाढ आली की, महागाईला सामान्य माणूस थांबवू शकत नाही, मंदी आली की, ऋयशक्तीला लागम घातल्याशिवाय गत्यंतर नसते, परंतु अशा नकारात्मक परिस्थितीतही तुम्ही तुमच्या विवेकाला तेजी किंवा मंदीच्या हवाली केलेलं नसतं. तुमचे विचार तुमच्याच नियंत्रणात असतात. परिस्थिती बिकट आहे म्हणून काय झालं ? देवानं याही परिस्थितीत बुद्धीला योग्य दिशेने वळविण्याचं सामर्थ्य तुमच्याकडून काढलेलं नसतं. अशा वेळी सुद्धा कोणत्या विचारांना चालना द्यायची, कोणते विचार नियंत्रणात ठेवायचे, याचं सामर्थ्य तुमच्यात असतं.

तुम्ही हललात, याचा अर्थ तुम्ही अपयशी ठरलात, असा होत नाही. तुम्ही व्यवसायात बुडाला, याचा अर्थ तुम्ही दुसरा कोणताच व्यवसाय करू शकत नाही, असा होत नाही. तुम्ही स्पर्धा परीक्षेत अपयशी ठरलात, याचा अर्थ करिअरचे सर्व मार्ग बंद झालेच असता. अशा वेळी तुमच्याकडे पैसे नाहीत, याचा अर्थ पैसे मिळविण्याचे सर्व मार्ग संपलेत, असा होत नाही. तुम्ही तुमचा आत्मविश्वास, जिद्द, चिकाटी अजूनही अपयशाच्या हवाली केली नाही. तुम्ही तुमची ताकद अजूनही गमावली नाही. जिंकण्यासाठी जे महत्त्वाचे आहे ते सर्व अजूनही शाबूत आहे. महत्त्वाचे म्हणजेच, तुमच्याकडेच आहे.

खोटा मानसन्मानच तुम्हाला तुमच्याकडे गमविण्यासारखे खूप काही आहे, असा विचार करायला भाग पाडतो. तोच तुमच्या कामसू शक्तीला नकारात्मक दिशेला वळवितो. शेवटी अशा ठिकाणी नेऊन आपटतो की, जेथे केवळ तुम्ही आणि तुम्हीच असता. अशा वेळी वास्तविकता स्वीकारण्याशिवाय तुमच्याकडे दुसरा पर्यायच नसतो. जो खर्चतो, तो उडण्याचे त्राण गमावून बसतो. जो उठतो तो हळूहळू चालायला व नंतर धावायला सुरुवात करतो. आपण उडणाऱ्यापैकी असावे. त्याही परिस्थितीत जो उडला तो पुन्हा कधी तीच चुक करीत नाही. म्हणून सर्वप्रथम आहे त्या परिस्थितीचा स्वीकार करणे गरजेचे असते. असेल त्या परिस्थितीला सामोरे जाणं, हाच खरा पुरुषार्थ असतो.

स्पर्धेत, व्यवसायात, शेतीत असे लंपाडवा सुरुच असतात. याचा अर्थ, पुर्णपणे हार किंवा जीत, असा नसतोच. जो स्पर्धेत उरतो तो जिंकतो किंवा हरतो. जो व्यवसायात रिस्क घेतो तोच यश अथवा अपयशाचा धनी ठरतो. जो परेतो तोच उत्पन्न अथवा नाफिकीचा सामना करतो. यापैकी जो काहीही करीत नाही त्याची गिणती माणसात केली जात नाही. तो केवळ सांगकाम्या बैल म्हणून जगत असतो. म्हणून अपयशाला धाबरून कामे सोडावची नसतात. उलट, जो असेल त्या परिस्थितीला सामोरे जातो, शेवटी त्याला यश मिळतेच.

- संजय नाथे नागपूर

गर्भात ?

गर्भात मारता का, मजला तुम्ही हो बाबा?
अधिकार जीवनावर, माझा असे न का बा?
गर्भात....

मी, प्रकृति जगाची, आधार जीवनाची
सोडून द्या जगाची, थोडी न का मनाची?
तुमच्या सुखांवारी का, माझा मुद्धी न ताबा?
गर्भात....

चालेल विश्व कैसे, स्त्री संपली कधी जर!
चल-चित्र रंगव्याला सांगा कुडुनि मग भर?
आजीच ना कधी मग, उरतील काय आवा?
गर्भात....

हे शक्य, वास्तवी ना, स्त्रियांविनाच जग हो!
जर निर्मितीच नाही, चालेल कैसे मग हे
माटीन, बुध्द, कुठले, कुठले क्लाम, भाभा?
गर्भात....

जाणून घ्या जरा हे, सोडा अघोरी कृत्य!
सन्नत, रूक्ष जागी, रंगेले काय नृत्य?
अपुलेच हात करता अपुलाच का खराबा?
गर्भात....

संसार का, कधी तो, असतोय एकट्यांचा!
आधीच जग असे हे बाजार छाकट्यांचा!
फुटल्या फुग्यातुनी का, वायू, किती ही दाबा!
गर्भात....

- विनय मिरासे

यवतमाळ मो. ९४२०३६८२७२

अमेरिकेतील पाकिंग, मॉल व कॅसिनो

आपल्या भारतात दिवसेंदिवस दुचाकी व चारचाकी वाहनांची संख्या फार झपाट्याने वाढत आहे. यामागे वरील कारणांच्या निर्मिती करणाऱ्या देशी व विदेशी उद्योगांची वाढ होणे, अनेक कुटुंबाचा आर्थिक स्तर उंचावणे, विविध बँकाकडून वाहन खरेदीसाठी कमी व्याजदरावर कर्ज उपलब्ध करून देण्याच्या सवलती उपलब्ध होणे, अशी अनेक कारणे आहेत. कित्येकदा व्यवसाय, नोकरी, शेती ही ठिकाणे घरापासून दूर असल्यामुळे दुचाकी किंवा चार चाकी वाहन अत्यावश्यक असते तर कधी कधी आवश्यकता नसतानाही केवळ हौसेखातर, श्रीमंतीचे प्रदर्शन करण्यासाठीही आपल्या देशात लाखोंंच्या संख्येत वाहने घेतली जातात. अनेक घरात तर आई, वडील व मुले यांच्याजवळ प्रत्येकाचे स्वतःचे वाहन असल्याचे दिसून येते. पूर्वी कॉलेज जीवनापर्यंतही साधी सायकल मिळण्याची मारामार होती. तर, आता प्रत्येक कॉलेजचा विद्यार्थी काय पण शालेय विद्यार्थीही दुचाकी वाहनावरच शाळेत येवू लागला आहे.

अशा तऱ्हेने आपल्या देशात ज्या वेगाने दुचाकी व चारचाकी वाहनांची संख्या वाढत आहे. त्यामानाने रस्ते आणि पाकिंगची व्यवस्था उभारली जात नसल्यामुळे वाहतुकीच्या अनेक गंभीर समस्या निर्माण झाल्या आहेत. येथे एकतर वाहनांच्या पाकिंगमध्ये कोणतीही स्वयं शिस्त नाही. वाहतुक नियंत्रण विभागाचा धाक नाही. चक्र राज्यमार्ग असो की राष्ट्रीय महामार्ग असो त्यावरही वाटेल तिथे वाहने उभी केली जातात. त्यामुळे अनेकदा भीषण अपघात होऊन हजारांचे प्राण गेले आहेत. दुसरे म्हणजे दाट वस्ती, लहान घरे यामुळे पाकिंगसाठी पुरेशी जागाही अनेकांजवळ नसते. दुसरे घरासमोरील जो काय लहान मोठा रस्ता असेल त्यावरच सर्व प्रकारची वाहने उभी केली जातात. बाजारातही कोणत्याही दुकानदराने आपल्या दुकानासमोर वाहनांच्या पाकिंगसाठी जागा सोडलेली नसते, उलट रस्त्याचीच जागा अतिक्रमित केलेली असते. त्यामुळे ग्राहकांनी आपली वाहने दुकानासमोरील रस्त्यावरच कशीही आडवीतिडवी उभी केलेली असतात. या सर्वांचा परिणाम वाहतुकीस प्रचंड अडथळे निर्माण होण्यात आणि पायी चालणे ही कठीण जाण्यात होते. त्यामुळे गावातून वाहन चालविले, पायी चालणे नकोसे होते. आपल्या बांधात घर, दुकान, कार्यालय, दवाखाना, शाळा, विद्यालय, मंदिर इ. बांधतांना कधीच वाहनांसाठीच्या पाकिंगचा विचार होत नाही आणि भविष्यातही तो कधी होईल, असे वाटत नाही.

अमेरिकेत मात्र असे कधीच होत नाही. तेथे घर, अपार्टमेंट, कार्यालय, दुकान, दवाखाना, चर्च, ग्रंथालय, मॉल यासोबत अन्य कोणत्याही प्रकारचे बांधकाम असो, बांधकाम सार्वजनिक असो अथवा खाजगी प्रथम खर्च प्रकारच्या वाहनांच्या पाकिंगची भरपूर व्यवस्था केली जाते. कोणीही आपले वाहन घरासमोरील रस्त्यावर अथवा पाकिंग नसलेल्या जागी उभे करीत नाही. दुकान छोटे असले तरी त्यासमोरील पाकिंगची व्यवस्था प्रशस्त असते. त्यामुळे सर्व रस्ते वाहतुकीसाठी नेहमी मोकळे असतात. त्यावर वाहन चालवितांना कोणतेही अडथळे येत नाहीत. कोणी चुकीच्या जागी वाहन उभे केल्यास त्यावर त्वरीत कार्यवाही केली जाते. प्रत्येक घरात वाहने ठेवण्यासाठी समोरील अंगणात गॅरेज बांधलेले असते. कित्येकदा ते भूमिगतही बांधलेले असते. काही कार्यालयात व पलॅट सिस्टीम वस्तीमध्ये तळघरात वाहनांच्या पाकिंगची व्यवस्था केलेली असते. सहकारी तात्कावरील वस्त्यांमध्ये घरासमोर जागा असल्यास प्रत्येक घरासाठी पाकिंगची जागा निश्चित केलेली असते. प्रत्येक जण आपले वाहन ठरवून दिलेल्या जागाच पार्क करीत असतो. याशिवाय पाहुण्यांच्या (गेस्ट) वाहनांसाठीही ठराविक जागा सोडलेली असते.

अमेरिकेत कोणत्याही मॉलमध्ये आपण खरेदीसाठी जातो तेव्हा तिथले प्रचंड व शिस्तबद्ध पाकिंग झोन पाहून आश्चर्यचकीत झाल्याशिवाय राहत नाही. काही पाकिंग झोन तर एवढे प्रशस्त असतात की, आपली गाडी निश्चित कोणत्या भागात, कोणत्या लाॅटमध्ये व कोणत्या क्रमांकावर पार्क केली हे लक्षात ठेवले नाही तर आपला कार शोभून काढणे अवघड जाते. न्युयॉर्क, वॉशिंग्टन सारख्या मोठ्या शहरात अनेक ठिकाणी पेड पाकिंगची व्यवस्था उपलब्ध असते. या पाकिंगचे भाडे ३० ते ४० डॉलर्स असे भरपूर असते. काही मॉलमध्ये किंवा कॅसिनोसारख्या गर्दीच्या ठिकाणी वाहनांच्या पाकिंगसाठी अनेक मजली आणि त्याही वातानुकूलित अशा प्रचंड इमारती बांधिलेल्या असतात. मोहेगन नावाच्या एका कॅसिनोची पाकिंगची व्यवस्था अशीच अनेक मजली असल्याचे दिसून आले. ही पाकिंगची टॉवर्स एवढी अवाढव्य असतात की, आपली कार आपण कोणत्या भागात पार्क केली हे लक्षात न ठेवल्यास परत ती शोधण्यासाठी खूप पायपीट होऊ शकते. कारण प्रत्येक मजला सारखाच व प्रशस्त असतो आणि प्रत्येक मजल्यावरच शेकडो कार पार्क केलेल्या असतात. कित्येकदा आपली कार कोणत्या मजल्यावर व कोणत्या लाॅटमध्ये पार्क केली हे नक्की आठवत नसल्यामुळे अनेकांवर टॅक्सी करून घरी परत घेण्याचे आणि दुसरे दिवशी कार मिळविण्यासाठी अनेक अडचणींचा सामना करण्याचे प्रसंग उद्भवल्याचे माझ्या वाचण्यात आले. काही शहरात मोकळ्या जागेवर यांत्रिक पद्धतीने खालीवर होणारे अनेक मजली लोखंडी रॅक उभारून पाकिंगची पेड व्यवस्था केल्याचे दिसून येते. येथे कारला यांत्रिक पद्धतीने हळ्या त्या मजल्यावर चढविण्याची व उतरविण्याची व्यवस्था केलेली असते. न्युयॉर्क शहर पाहतांना आम्ही अशाच एका पाकिंगमध्ये कार उभी केली होती.

अमेरिकेतील मॉल्स

असं म्हणतात की, अमेरिकेत शाळांपेक्षा मॉल्सची संख्या अधिक आहे. या मॉल्समध्ये सर्व प्रकारच्या वस्तू मिळतात, अगदी ताज्या फळभाज्या ते सुई टूटरपर्यंत. येथे जसे छोटे मॉल्स आहेत. तसे काही अतिभव्य व विस्तृत मॉल्सही आहेत. काही मॉल्स तर एवढे भव्य आहेत की, त्यात सोबत गेलेल्यांचीही चुकामुक झाल्यास परत भेट होणे कठीण असते. त्यामुळे अशा मॉल्समध्ये काऊंटरजवळ लाऊंड्रिफेकरची व्यवस्था करण्यात आली आहे. त्यावरून चुकामुक झालेल्या व्यक्तीला काऊंटरवर बोलावून घेता येते. मिनेस्टोआ या राज्यातील ब्लुमिंटन नावाचा एक मॉल ५४ लाख चौरसफुट भूभागावर

सुचले तसे....

काही वर्षांपूर्वी पंचाहत्तीरीकडे झुकत असलेल्या मला माझ्या मुलाने स्मार्ट फोन घेवून दिला. हा स्मार्ट फोन म्हणजे अल्लुडडीनाचा जादूचा चिरागच म्हणू ना. स्क्रीनला स्पर्श केला की हवे ते आणि हवे तितके यामध्ये पाहता येते वाचता येते. यामध्ये अनेक प्रकारचे ॲप आणि व्हॉट्सअॅप आहेत. ज्यामुळे एकमेकांकडे संदेश पाठविता येतात. ही नवीन टेक्नॉलॉजी मला खूप म्हणजे खूपच आवडली. गुगलला जी माहिती मागितली ती तो पुरवितो. त्यातही मी जीओचे कार्ड घेतल्यासने सिनेमे - टीव्ही - वृत्तपत्रे इ. सगळे त्यामध्ये दिसते. गेली काही वर्षे मी माझ्या आवडीचा गायक यामध्ये एकतो. रेल्वेमध्ये गीतांजलीने मुंबई - नाशिकला जाण्याचे रिझर्वेशन आहे का ? ते पाहतो. यामध्ये शिकण्यासारखे खूप आहे. पण तशी शिकण्याची वृत्ती हवी.

हे स्मार्ट फोन्सचे फायदे मी तुम्हाला सांगितले पण खरे म्हणजे हा स्मार्ट फोन म्हणजे माझ्या नवऱ्याची बायको आहे. सकाळ - सायंकाळ या स्मार्टफोनला चिकटलेल्या नवऱ्याचा कुणा बायकोला राग येणार नाही ? पण मुलानेच मला ही सवत आणून दिली त्यात माझा काय दोष ?

गेली काही वर्षे मी हा स्मार्ट फोन वापरतो तेव्हा बायको म्हणायला लागली की माझा लेखक नवरा आता लिहीणे ही विसरला. पण गंमत अशी की या स्मार्ट फोनमध्ये एक पार्टीपण आहे. ज्या पार्टीवर मी बोटाने लिहीतो आणि स्क्रीनवर नेमके तेच उमटते. त्यामुळे छोट्या छोट्या गोष्टी मी लिहू लागलो आणि वृत्तपत्रातील लिखाण जवळपास बंदच पडले. ज्या वयात

उभारण्यात आला असून त्या ४ मजली मॉलमध्ये एकुण ५२० दुकाने असल्याची माहिती माझ्या वाचण्यात आली. कदाचित यापेक्षा मोठे मॉलही असतील. आता ९०० दुकाने असणारा अजून एक अतिभव्य मॉल अमेरिकेत उभारण्याचे काम सुरु असल्याचेही समजले. दरवर्षी ब्लुमिंटनच्या मॉलमध्ये सरासरी ४० ते ५० लाख ग्राहक येत असतात म्हणे. काही मॉलच्या व्यापाराचा विस्तार इतर अनेक देशातही झाला आहे. वॉलमार्ट कंपनी त्यापैकी एक. या वॉलमार्टची वार्षिक आर्थिक उलाढालही प्रचंड आहे. या कंपनीच्या व्यापाऱ्याचे जाळे २८ हून अधिक देशातील १० हजारापेक्षा जास्त शहरामधून पसरलेले आहे. या सर्वांची वार्षिक आर्थिक उलाढाल २१ लाख कोटीपेक्षा जास्त आहे. अमेरिकेतील काही मॉल्स तर एवढे भव्य असल्याचे वाचण्यात आले की, त्यामध्ये फिरतांना बसेसचा वापर केल्या जातो तर काही मॉलमध्ये हेलिकॉप्टर उतरविण्यासाठी हेलिपॅडचीही व्यवस्था करण्यात आली आहे म्हणे.

या मॉलंचेही वेगवेगळे प्रकार अमेरिकेत पाहण्यात आले. एका प्रकारच्या मॉलमध्ये एकाच छताखाली सर्व प्रकारच्या वस्तू मिळतात. या मॉलमध्ये प्रत्येक वस्तुनुसार वेगवेगळे सेक्शन (भाग) तयार केलेले असता. दुसऱ्या प्रकारच्या मॉलमध्ये एकाच छताखाली वेगवेगळ्या वस्तूंची शेकडो दुकाने असतात. एकाच वस्तूसाठी म्हणजे तयार कपडे, फर्निचर, पुस्तके, किराणा अशा विविध वस्तूंसाठीही काही मॉल बनविलेले असतात. प्रत्येक मॉलसमोर वाहनांच्या पाकिंगसाठी प्रशस्त व्यवस्था असते. अनेक वस्तू खरेदी करावयाच्या असतील तर त्या ठेवण्यासाठी ट्रॉलीची व्यवस्था उपलब्ध असते. या ट्रॉलीमध्ये आपल्या सोबत आणलेल्या लहान मुलांना बसविता येते. अंगांसाठी ट्रॉलीत बसून चालविता येणाऱ्या स्वयंचलित ट्रॉलीचीही व्यवस्था केलेली असते. विशेष म्हणजे ही ट्रॉलीची सेवा मोफत असते. सामान खरेदी आटोपून व बिल पेड करून झाल्यानंतर ही ट्रॉली आपल्या कारपर्यंत नेता येते. ट्रॉलीमध्ये काही सामान

उतरवून घेतल्यानंतर ट्रॉली मॉलजवळील विशिष्ट जागी किंवा कारजवळील मोकळ्या जागेत सोडली तरी चालते. सर्व प्रकारच्या वस्तूंवर एक विशिष्ट प्रकारच्या बार कोडची छपाई (प्रिंट) केलेली असते. प्रत्येक कंपनीचे, वस्तूचे बार कोड वेगवेगळे असतात. बार कोड मध्ये अनेक प्रकारची माहिती जसे, एखादी प्रतिमा, बार, किंमत अशी अनेक प्रकारची माहिती सांकेतिक रुपाने साठविलेली असते. ही माहिती केवळ बारकोड स्कॅनरमार्फतच वाचल्या जाऊ शकते. बारकोडसमोर स्कॅनर धरल्यानंतर सर्व माहिती संगणकामध्ये नोंदविल्या जाते आणि आपण विकत घेतलेल्या वस्तूचे बिल तयार होते. प्रत्येक तयार कपड्यांच्या पोशाखाला एक विशिष्ट प्रकारचे धातूचे टोकन बसविलेले असते. कपड्यांची खरेदी झाल्यानंतर हे टोकन काऊंटरवर एका विशिष्ट पद्धतीने काढल्या जाते. हे टोकन घरी आणले गेल्यास ते कोणत्याच पद्धतीने काढता येत नाही, असे माझ्या ऐकण्यात आले. या बार कोडमुळे कोणताीच वस्तू तिचे बिल न बनविता मॉलबाहेर नेता येत नाही. या बारकोडची सुरवात अमेरिकेत १९५२ मध्ये सुरु झाली आणि आता ती अनेक देशात प्रचलित झाली आहे. प्रत्येक सामान्याच्या किमतीच्या ठिकाणी प्रिंट केलेले हे काळ्या पांढऱ्याचे बारकोड अनेक बाबतीत उपयुक्त ठरले आहेत.

अमेरिकेतील मॉलमध्ये वस्तू खरेदी करतांना कोणत्या वस्तूचा सेक्शन कुठे आहे. याचा शोध आपल्यालाच घ्यावा लागतो. याची माहिती सांगणारे कोणीही नसते. काही ठिकाणी मर्यादक पाट्या लावलेल्या असता. बस्तूबद्दल माहिती सांगणारेही कोणीच नसतान.वस्तूंच्या किमतीबद्दल घासघोस करण्याचा तर प्रश्नच नसतो. ब्रँडेड कंपनीचे नाव पाहूनच वस्तू खरेदी करावी लागते. काही मॉलंतर अगदी मॅनलेस असतात. आपण खरेदी केलेल्या वस्तूंचे बिल आपणच तयार करून त्यानुसार क्रेडिट कार्ड स्वतःच मशिनमध्ये स्वाईप करून पेमेंट करावे लागते. तसेही येथे प्रत्येक मॉलमध्ये काम करणारी माणसे फार कमी असतात. मनुष्यबळ कमी असणाऱ्या व ग्राहकांच्या प्रामाणिकपणावर विश्वास असणाऱ्या अमेरिकेसाठी ही पद्धत योग्य असली तरी, भारतासारख्या प्रचंड मनुष्यबळ असणाऱ्या व बेईमान लोकांची या देशामध्ये कमतरता नसताना ही मॅनलेस दुकानदारी भारतासाठी कितपत योग्य होईल याचा विचार करणे आवश्यक आहे.

अमेरिकेतील मॉल्सची एक पद्धत विशेष उल्लेखनीय वाटली. ती म्हणजे त्यांची रिफंड (रिटर्न) पॉलिसी. मॉलमधून घेतलेली कोणतीही वस्तू एक्सपायरी डेटच्या आगोर, पॅकबंद असल्यास एका विशिष्ट मुदतीच्या आत परत करता येण्यात. त्यामुळे घरी आल्यानंतर एखादी वस्तू पसंत पडली नाही तर तिचा विनाकारण रद्दपणे ग्राहकावर पडत नाही. भारतासारखे एकदा विकत घेतलेली वस्तू परत घेतल्या जाणार नाही या अटीचा सामना ग्राहकाला करावा लागत नाही. जी वस्तू वापस करायची असते ती फक्त तुटफुट झालेली नसावी. बाकी मग विकत घेतलेली वस्तू कितीही किमतीची असो, ती चौकशी न करता वापस घेतली जाते. आम्ही एका मॉलमधून विकत घेतलेले फार मनाटी घड्याळ एक महिन्याने वापस केले होते. प्रत्येक मॉलची रिटर्न पॉलिसी वेगळी असते. काही मॉलमधून ३० दिवसांच्या आत, मुळ पावतीसह, मुळ पावती नसल्यास मॉलकडून गिफ्ट कार्ड विकत घेणे, कॉम्प्युटर वापस करायचा असल्यास तो १४ दिवसांच्या आत मुळ पावतीसह, वापरलेली वस्तू बिघडली असल्यास ती वापस न घेता अधिभूक्त दुकानातून दुय्स्त करून देणे, अशा काही अटीसह वस्तू वापस घेतल्या जातात. अनलाईन वस्तू खरेदी करणाऱ्यांसाठी रिटर्न पॉलिसी वेगळी असते.

मॉल अमेरिकन लोकांच्या जीवनाचा एक अविभाज्य भाग आहे. भारतातही सद्या अनेक शहरात छोटे मोठे मॉल उघडले जात आहेत. भारतीय ग्राहकही त्याकडे आकर्षित होत आहेत. कदाचित, यापुढे भारतात ज्याप्रमाणे ३०० ते ४०० एकरवर विशालकाय मॉल उभारण्या गेले आहेत तसे ते भारतातही उभे राहतील. या मॉलकडून सर्व प्रकारच्या औद्योगिक व इतर जीवनोपयोगी वस्तू, खाद्यान्न, फळे, भाज्या, धान्य असे सर्वाकाही थेट उत्पादकांकडून घाऊक प्रमाणात विकत घेऊन त्या ग्राहकाला विकल्या जातात. उत्पादकांकडून घाऊक प्रमाणात थेट वस्तू खरेदी करणाऱ्यांमध्ये दलाल व त्याची दलाली वाचते आणि ग्राहकांना सर्व वस्तू कमी भावात व खारीशीर मिळतात. भारतातील सद्याच्या व्यवस्थेमध्ये उत्पादकांचा माल दलाला मार्फत मोठ्या व्यापाऱ्यांकडे तेथून छोट्या व्यापाऱ्यांकडे आणि नंतर ग्राहकांच्या हाती पडतो. यात दलालांची दलाली, व्यापाऱ्यांचा नफा त्यांचा साठवणुकीचा, वाहतुकीचा खर्च या साऱ्यांचा बोजा ग्राहकांवर पडून त्यांना वस्तू मॉलच्या तुलनेने महाग मिळतात. मोठमोठ्या देशी व विदेशी

गोष्टी सुचत होत्या त्यावेळी त्या खूप लिहिल्या आणि लोकांनी त्या वाचल्या पण.

निवृत्तीनंतर माझा दुसरा सांगाती म्हणजे रेडीओ. या रेडीओवर विविध भारती ही फार मोठी कि्रमया आहे. भटकंती असो किंवा स्थानांतरण असो तो छोट्यासा मित्र सोबत घेवून फिरता येते. माझ्या काही निवृत्त मित्रांना वेळ कसा घालवावा ते कळत नाही. कारण ज्या व्यवसायामध्ये ते होते त्यामध्येच ते रमत राहिले. माझा एक मित्र बँकेतून निवृत्त झाला पण निवृत्तीनंतर त्याने आपले बँकेचे मित्र सोडले नाही. सतत बँकेतील गोष्टी करण्यातच त्याला धन्यता वाटे. तो मित्र कधी सिनेमा थिएटरमध्ये सिनेमाला गेला नाही. कधी बायकोला घेवून नाटक पहायला गेला नाही. कधी हॉटेलमधला गरम गरम बटाटा वडा खायला गेला नाही. कधी एखादी संगीताची मैफिल एकायला गेला नाही. त्याला जगजीतसिंग कोण आहे माहित नाही. मंगेश पांडापाकर - ना धो महानोर हे कवी आहेत माहित नाही त्यामुळे तो बँकेसाठी जन्मला आणि बँकेसाठीच मरणार. आपले उतरायुष्य सुखद करण्यासाठी मोबाईलवर खूप संदेश येतात. योग करा, कमी खा, आनंदन जगा इ. ते संदेश असतात. पण तरी मला वाटते की रसास्वाद घेत जगणे म्हणजे खरे जगणे. सर्व सामान्य माणसाला जी बाबा आमटे होता येणार नाही अण्णा हजारे होता येणार नाही पण अशा व्यक्तींप्रती आदर म्हणून काही करता येते का याचा विचार घेणे आवश्यक आहे.

ज्या ठिकाणी आणि जसा व्यवसाय आपण करतो त्या व्यतिरिक्त काही छंद आपण जोपासले तर आपले व्यक्तिमत्व विकसीत होते.

गेल्या काही वर्षांमध्ये मी पाहतो आहे की टीव्ही आणि मोबाईलमुळे एकमेकांपासून माणसे आणि समाज दुरावत चालला आहे. टीव्हीमुळे

कंपन्या अजब व तेही वातानुकूलीत व विविध सोयींनी युक्त असे मॉल्स बनवूनही त्यांचा माल मध्यस्थ नसल्यामुळे स्वस्त ठरला. याशिवाय मॉलमध्ये सर्वच वस्तू एकाच छताखाली मिळतात. त्यामुळे ग्राहकांचा पैसा, श्रम व वेळ वाचतो.

अर्थात, मॉलंचे असे कांही फायदे असले, अमेरिकेसारख्या देशासाठी ही पद्धत योग्य असली तरी, भारतासारख्या विशाल लोकसंख्या असणाऱ्या देशासाठी ही व्यापाराची पद्धत योग्य ठरेल अथवा नाही, याचा विचार करणे आवश्यक आहे. एकतर भारतात सद्या बेरोजगारीची समस्या ज्वलंत आहे. आज देशात लाखो प्रमाणात छोटे, मध्यम दुकानदार आहेत. त्यांची रोजगार देण्याची जी क्षमता आहेत ती मोठ्या मॉल पद्धतीमध्ये नाही. मोठे मॉलसुद्धा फार कमी मानवी श्रमामध्ये चालू शकतात. मॅनलेस मॉलमध्ये तर मानवी श्रमाची आवश्यकताच नसते. शिवाय या मॉलमुळे लाखो लहान दुकानदार, व्यापारीही बेरोजगार होतील. बेकारी वाढली की समाजात विषमताही निर्माण होईल आणि या बेकारीचा व असमानतेचा स्फोट झाला तर देशासाठी तो फार विनाशकारी ठरेल. शिवाय देशातील लहान व मध्यम व्यापाऱ्यांची साखळी नष्ट झाली तर मॉल कंपन्यांची मकेदारी निर्माण होऊन देशाच्या आर्थिक नाड्या कंपनीकडून आवळल्या जातील. देशाचे आर्थिक धोरण त्यांचे हित पाहूनच ठरविण्याची पाळी शासनावर येईल. भारतात नुकताच रिटेल क्षेत्रासाठीही एकडीआय (Forgien Direct Investment) का कायदा मॉल सुरु करण्याचे दरवाजे उघडे झाले आहेत. अमेरिका व इतर युरोपीय देशातील मोठ्या कंपन्या अब्जावधी रुपये खर्च करून भारतात अजब व वातानुकूलीत असे मॉल्स उभारतील. तरीही तेथील सर्वच वस्तू इतर व्यापाऱ्याकडील वस्तूपेक्षा स्वस्त व आकर्षक राहतील. मॉलंचे हे फायदे तोटे पाहता ही पद्धत भारतासाठी योग्य आहे की नाही हे प्रथम ठरविले पाहिजे. एक गोष्ट मात्र आपण सर्वांनी लक्षात घेतली पाहिजे की, कोणतीही विदेशी कंपनी ही परदेशात अजबवधीची गुंतवणूक ही त्या देशाच्या भल्यासाठी नव्हे तर स्वतःच्या फायद्यासाठीच करीत असते.

कॅसिनो

अमेरिकेत मॉलप्रमाणेच कॅसिनो (गायन, नृत्य व जुगार यांचा अड्डा) अमेरिकन नागरिकांच्या जीवनाचा एक भाग आहे. कॅसिनो म्हणताच आपल्या नजरेसमोर जुगाराचा अड्डा आणि तेथे जयलेले जुगारी असे एक चित्र उभे राहते. पण अमेरिकेत या खेळाला प्रतिष्ठित समजल्या जाते आणि कॅसिनोत जुगार खेळल्या जात असला तरी जुगार खेळणाऱ्या व्यतिरिक्त इतरही अनेक आबालवृद्ध तरुण येथे सुरु असलेल्या विविध उपक्रमात सहभागी होण्यासाठी आणि आनंद लुटण्यासाठी येत असतात. म्हणूनच अमेरिकेत कॅसिनोला शासनाची अधिकृत मान्यता आहे.

मिलफोर्ड पासून ६० मैल अंतरावर असणारा मोहेगन नावाचा एक कॅसिनो आम्ही पाहण्यास गेलो होतो. हा कॅसिनो २४ तासही उघडा असतो. आणि रोज हजारो स्त्रीपुरुष, वृद्ध, लहान मुलमुली येथे येऊन जुगाराचा आनंद घेतात अथवा तेथील अन्य उपक्रम व खेळात सहभागी होतात. लहान मुलंमुलगी आपल्या आई-वडिलांसोबत आलेली असता. या मुलांसाठी तेथे एक वेगळा विभाग आसो आणि तेथे अनेक प्रकारचे इलेक्ट्रॉनिक गेम्स ठेवलेले असतात. ते विविध गेम्स पाहून आश्चर्य वाटल्याशिवाय राहत नाही. हे वैविध्यपूर्ण गेम्स खेळतांना लहान मुलांचे शारीरिक व बौद्धिक कौशल्य चापल्या पणाला लागत असते.

मोहेगन कॅसिनो मोठा भव्य आहे. या कॅसिनोमध्ये येणाऱ्या शौकीन लोकांच्या कार पाकिंग करण्यासाठी जी इमारत बांधली आहे तीच सहा मजली आहे. येथे आपली कार पाकिंग करतांना मजला, लॉट क्रमांक लक्षात ठेवणे फार आवश्यक असते. अन्यथा फजिती होऊ शकते. या कॅसिनोमध्ये प्रवेश करण्यासाठी कोणतेही तिक्ते खरेदी करावे लागत नाही. येथे येणारा प्रत्येक व्यक्तीचा जुगार खेळण्यासाठी तार कोणी जुगारात पैसे मिटींग घेणे, मसाज करून घेणे, कॅसिनोमधील नेत्रदिपक सजावट, देखावे पाहत फिरणे, शाॅपिंग करणे, खाणे-पिणे, नृत्य करणे यासाठीही अनेक जण येतात.हा कॅसिनो तीन मजली असून वर जाणे - येणे करण्यासाठी सरकल्या पायऱ्यांचे तौने आहेत. कच्चा मजल्यावर हॉटेलस, डान्सबार, जुगार खेळण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक मशिनस

मालवण व गोव्याची अवित्रमटणीरा सफ़्ट

आपल्या महाराष्ट्राला मिळालेली एक अनमोल देणगी म्हणजे मालवण. मालवण हे महाराष्ट्रातील दक्षिणकडे असलेल्या सिंधुदुर्ग जिल्हयातील एक तालुक्याचे ठिकाण असून सांस्कृतिक व ऐतिहासिक दृष्टिने हे महत्वाचे ठिकाण आहे. मालवण हे शिवाजी महाराजांनी बांधलेला सिंधुदुर्ग किल्ला आणि मालवणी जेवणाकरता प्रसिध्द आहे. तसेच मालवण हे विविध जातींच्या आंब्यासाठी आणि विशेषतः मालवणी हापूस आंब्यासाठी प्रसिध्द आहे. तसेच येथील मिठाई आणि मालवणी लडू संपूर्ण महाराष्ट्रात प्रसिध्द आहे. मालवणने भारताच्या संस्कृतीवर, लोकजीवनावर, कला परंपरेवर आणि खाद्य परंपरेवर आपला अमीट असा ठसा उमटवलेला आहे. त्यामुळे भटकंतीचे वेड असलेल्यांना मालवण नेहमीच भुरळ घालतो. उन्हाळ्याच्या गर्मीत अंगाची लाही लाही होत असतांना जीवाला थोडासा थंडावा मिळतो तो येथे पसरलेल्या समुद्र किनाऱ्यामुळेच.

यावर्षाच्या उन्हाळ्यात मे महिन्यात मी कुटुंबासोबत मालवण व गोव्याला जायचा प्लॅन केला. २४ मे ला आम्ही तुतारी एक्सप्रेसने ठाणेवरून कुडालकरीता निघालो. कुडाल रेल्वे स्टेशनवर पोहचल्यावर आतुरतेने आमची वाट पाहत असलेल्या कारने आमचा मालवणकरीता पुढचा प्रवास सुरू झाला. मालवणच्या मैत्री निवास या समुद्र किनाऱ्यावरील निवासस्थानी आमची दोन दिवसाची राहण्याची व्यवस्था करण्यात आली होती. सर्वप्रथम आम्ही तिथे पोहचल्यावर बीचवर पोहण्याचा मनसोक्त आनंद लुटला. समुद्राच्या लाटा अंगावर घेत एक दोन तास घालविल्यावर फ्रेश होवून तिथे सुप्रसिध्द असलेल्या बांबू रेस्टॉरंटमध्ये पोटाची भूक शांत करण्याकरीता निघालो. शाकाहारी व मांसाहारी थाली सोबतच तिथे प्रसिध्द असलेल्या पॉपलट फ्राय फिश व सोलकढीचा आनंद घेतला. लगेच संध्याकाळी ५ वाजता किल्ला बंद होत असल्याचे ऐकल्यावर सिंधुदुर्ग किल्ला पाहण्याकरीता निघालो. सिंधुदुर्ग जिल्हयातील मालवण गावाच्या समुद्र किनाऱ्यावर सुमारे ३५० वर्षांपूर्वी हा किल्ला शिवाजी महाराजांनी बांधला होता. कुरटे बेटावर ४८ एकरात हा किल्ला पसरलेला आहे. उच, पोर्तुगीज, इंग्रज आणि सिद्दी यांना शह देण्यासाठी मराठा आरामराची आणि समुद्र किल्ल्याची गरज ओळखून शिवाजी महाराजांनी हा किल्ला बांधला. किल्ल्याचे बांधकाम सन १६६४ साली सुरू झाले व तीन वर्षांत हा किल्ला बांधून पूर्ण झाला.

अथांग पसरलेल्या अरबी समुद्रात हा किल्ला असून बोटीने प्रवास करून आम्ही किल्ल्यापर्यंत पोहोचलो. किल्ल्यात मनसोक्त हिंदून तेथील ऐतिहासिक माहिती आम्ही जाणून घेतली. येथे श्री शिवराजेश्वराचे देवालय म्हणजेच शिवाजी महाराजांचे शंकराच्या रूपातील मंदिर आहे. हे मंदिर इ.स. १६९५ मध्ये शिवाजी महाराजांचे पुत्र राजाराम महाराज यांनी बांधले. येथे शिवाजी महाराजांची तलवार तसेच हाताचे व पायाचे ठसे आहेत. येथे आम्ही मनसोक्त फोटो घेऊन काढले. जय भवानी जय शिवाजी असा नारा देत किल्ल्याचे देखणे रूप डोळ्यात साठवून आमचा बोटीनेच किनाऱ्यापर्यंत परतीचा प्रवास सुरू झाला. उचळ लाटांमध्ये हलणाऱ्या बोटीने प्रवास करताना आमची घाबरगुंडी उडाली. शिवाजी महाराजांचे नाव घेत घेत आम्ही कसे तरी किनाऱ्यापर्यंत पोहोचलो. किल्ला बघून जास्तीची उर्जा मिळाल्यामुळे की काय आम्ही संध्याकाळी तेथून जवळच असलेल्या तारकली बीच पाहण्यासाठी पोहोचलो. पोटात कावळे ओरडत असल्यामुळे आम्ही बीचवरील सिध्दीविनायक हॉटेलमध्ये समुद्राच्या लाटा बघत जेवणाचा आनंद घेतला आणि मैत्री निवास या राहण्याच्या ठिकाणी परतलो.

दुसऱ्या दिवशी पुन्हा सकाळी मालवण ते तारकली स्कूटरने फिरण्याचा वेत आखला. तीन स्कूटर ३०० रु. प्रत्येकी प्रमाणे भाड्याने घेवून मालवणच्या निमुळत्या नामागोडी रस्त्यावर १३ किमी प्रवास करून तारकली येथे बोटींग करण्याकरीता पोहोचलो. तिथे बोटींग करण्याकरीता बोट भाड्याने घेवून अथांग समुद्रात बोटींगचा आनंद घेतला. त्याच बोटीने समुद्रात असलेल्या सुनामी या छोट्याशा बेटावर वॉटर स्पोर्ट्सचा आनंद घेण्याकरीता उतरला. तारकली येथील हे सुनामी बेट वॉटर स्पोर्ट्स करीता सुप्रसिध्द असून त्यामुळे तारकली हे नाव महाराष्ट्रात प्रसिध्द झाले आहे. येथे आम्ही ५०० रु. प्रत्येकी प्रमाणे स्कूटर बोट राईड, बनाना राईड व सोफा राईडचा आनंद घेवून समुद्रात पोहण्याचा मनसोक्त आनंद लुटला. तेथून बोटीने किनाऱ्यावर परत येवून पुन्हा जवळच असलेल्या देवबाग संगम बीचवर निघालो. देवबाग हे मालवण तालुक्यातील ग्रामपंचायतचे ठिकाण असून देवबाग या नावातच रहस्य दडले आहे. त्याच्या तिन्ही बाजूला पाणी असूनही ते निसर्गाच्या आपत्तीपासून वाचत आलेले आहे म्हणून त्याला देवबाग हे नाव पडले. येथे खाडी आणि समुद्राचा संगम पहायला मिळतो म्हणून याला संगम बीच सुध्दा म्हणतात. देवबाग बीच बघितल्यानंतर तेथीलच घरगुती हाटेलमध्ये जेवण करून आम्ही आमच्या स्कूटरने मालवणच्या मैत्री निवासकडे परतलो. मालवणचा दोन दिवसांचा मुक्काम संपल्यानंतर आम्ही मालवणचा निरोप घेतला. २६ मे ला मालवणवरून कुडाल रेल्वे स्टेशनवर पोहोचलो. तेथून जनशताब्दी एक्सप्रेसने आमचा गोव्याकरीता पुढचा प्रवास सुरू झाला. एका तासातच आम्ही गोव्यातील थिवीम रेल्वे स्टेशनवर पोहोचलो. तिथे सुध्दा आमची आतुरतेने वाट पाहत असलेल्या कारमध्ये बसून आमचा पणजी प्रवास सुरू झाला. पणजीतील कंडोलीन या भागात अँक्वा ट्रेझा या नावाच्या वन बी.एचके या फ्लॅटमध्ये आम्ही पोहोचलो. तेथील स्विमिंग पुलमध्ये मनसोक्त पोहून व फ्रेश होवून संध्याकाळी ६ वाजता पणजीतील डार्सींग क्रुझकडे निघालो. या भव्य जहाजावरील संध्या. ६ ते ७ या एक तासाच्या शोमध्ये आम्हाला गोव्याची संस्कृती जाणून घेता आली तसेच जहाजावरील सांस्कृतिक कार्यक्रमात गोव्यातील नृत्य प्रकार आमच्यासमोर सादर करण्यात आले. त्यानंतर कपल डान्स विविध डान्समध्ये सहभागी होवून जहाजाच्या खालच्या मजल्यावरील डिस्को डान्समध्ये सहभागी होवून रंगीत लाईटच्या प्रकाशात मनसोक्त नाचून धमाल केली. संध्याकाळी ७ वाजता कारने जवळचे असलेल्या कॉर्लीगुड बीच पाहण्याकरीता प्रस्थान केले. तिथे रात्रीच्या समुद्राच्या मोठमोठ्या लाटा पहात बीचवरच जेवणाचा आनंद घेवून आम्ही तृप्त झालो. रात्री आमच्या फ्लॅटवर पोहचून शांत झोपी गेलो.

२७ मे ला सकाळी कार ने गोव्यामधील बॅसिलिका ऑफ बॉमिजझस हा सुप्रसिध्द चर्च पाहण्याकरीता प्रस्थान केले. १५९४ ते १६०५ च्या मध्यकाळात या चर्चचे निर्माण झाले असून हा चर्च बॉम जिझस या नावाने ओळखला जातो. या चर्चचे प्रमुख आकर्षण म्हणजे संत फ्रांसिस झेवियरचे असलेले शरीर अवशेष हा चर्च व जवळच असलेले बोम जीससचे महागिरजाघर म्हणजेच म्युजिम बघून आम्ही थक झालो. तेथून जवळच लता मंगेशकरचे मंगेशी गाव असल्याचे आम्हाला

सुमारे ३५ वर्षांपूर्वीची गोष्ट. आनंद राजेशिर्के नुकताच आंध्रप्रदेशांत तलामदुगु येथे बँकेत शाखाधिकारी म्हणून रुजू झाला. तलामदुगुच्या तीन बाजूला छोटे मोठे डोंगर, पहाड होते. सुरुवातीला छोटी मोठी टुरकेक झाडे आणि दूर आंत वाढलेले दाट जंगल. त्याच्या आंत नक्षलींचा वावर. त्यामुळे

तो भाग स्थानिक जनता व त्यांची पाळीव जनावरे यांना वर्ज्य होता. त्यामुळे हरिणे, कोल्हे व तत्सम प्राणी या भागांत हमखास दिसत.

स्थानिक गावकरी मुले, बायका शेळ्यांना चरायला, लाकूडफाटा गोळा करायला हकाने जात असत. हरिणाचा मादी अशा जंगलांत एखाद्या निर्दोक्त जागेत आपले पिळू ठेवून, खाद्यासाठी जवळपास जात असे. शेळ्यांचे आणि हरीणांचे ओरडणे, यात बरेच साम्य आहे. ढोलीत लपून बसलेले हे जगात येवून २-४ दिवसाचे निष्पाप पिळू त्याची आई आली समजून बाहेर येत असे. ३-४ दिवसाचे हे पिळू या गुरव्यांच्या मुलांना आयतेच थोड्या धावपळीने पकडता येई. अन्यथा निसर्गाने दिलेल्या देणगीनुसार ४ दिवस वयाचे हे पिळू माणूस पकडू शकत नाही.

आनंद एकदा संध्याकाळी दूरवर फिरावयास गेला. तेव्हा त्याला एक मुलगा दिसला. त्याच्या हातात एक भेदरून विसावलेले हरिणाचे पिळू होते. एकात्र कोणत्याही प्राण्याचे गॉडस, गोजिरवाणे पिळू कोणत्याही आवडणारच. कोणत्याही धर्माची, जातीची दोन वर्षांची निष्पाप मुले किती छान दिसतात. ताबडतोब कडेवर घेण्याची इच्छा होते. समाजाने दिलेल्या संस्काराने हीच मुले एकमेकांचं वैरी होतात.

आनंदने त्या मुलाला विचारले की, तू या पिळूाचे काय करणार? तो म्हणाला, सर, कुछ दिन चुपकेसे घर मे रखेगा, फोरेस्ट के लोगोके मालूम होनेके पहले कारके खायेगा. क्षणभरात कोणताही विचार न करता आनंद ने त्याला पिळूाच्या बजनपक्षा जास्त बजनाच्या कोंबडीचे पैसे देऊ केले. कारण त्या पिळूाने आनंदकडे इतके रोखून पहिले की, ती नजर आनंदच्या हृदयाला भिडली. लव अॅट फर्स्ट साईट, प्रथम दर्शनी प्रेम. तो मुलगा पिळूाला घेवून आनंदच्या कार्टर मध्ये गेला. आनंद एकदाच राहत असल्यामुळे कार्टर रिकामेच होते. पिळूाला एका खोलीत सोडून दिले. पिळूाचे वय ३ ते ४ दिसस, चार खाणगे नाही, गावात दुधाची बाटली उपलब्ध नाही. इमारतीचा मालक लख्मा रेड्डी आनंदचा मार्गदर्शक झाला. त्याच्या घरातील मुले खूप खुश झालीत. जिवंत खेळणे त्यांना आयतेच उपलब्ध झाले. घरांतील बायकांना खूप उत्साह आला.

फडक्याने भिजवून दुध, पाणी इत्यादी सर्व व्यवस्था त्यांनी उत्साहाने अंगावर घेतली. मॅनेजर जसबे के घर मे जिनका पिळूा, (हरिणाचे पिळू) गावभर चर्चची बातमी. एका चांभाराने हौसेने धुंरूक लावून पट्टा बनवून पिळूाच्या गळ्यात घातला. आनंदचे कार्टर, बॅक आणि रेड्डीचे बॅडिस्त घर पिळूाचे कार्यक्षेत्र. शेळ्या, बकऱ्या, गायी, म्हशीमधून ते बिनधास्त फिकर लागले. ते प्राणीही हा नवीन आलेला, पूर्वी न पाहिलेला स्वर्गद्वी कोण? म्हणून निरखून

हे दुसरे पिळू मात्र आनंद तलामदुगुहून बदलून जाईपर्यंत त्याच्याच नाही तर सगळ्या गावकऱ्यांच्या सहवासात वाढले. चुंगरू घातलेले हे पिळू इतके माणसाळलेलेहोते की, सकाळी नंतर घराच्या आजूबाजूला रेड्डीच्या बॅडिस्त आवारात गाई, म्हशी, कुऱ्यांची पिळे, शेळ्या, मॅड्यात वावरत असे. रेड्डी च्या नातवांचे ते एक जिवंत खेळणे होते. रेड्डी च्या स्वयंपाकघरात, आनंदच्या कार्ट आणि बॅकॅट पिळूाचा मुक्त संचार असे. त्यामुळे आनंद ने त्याचे नाव मुक्ता ठेवले. हिरवा चार नंतर मटकी, गाजर आणि नंतर शिजवलेले अन्न पण ते खाऊ लागले. थोडे मोठे डाल्ल्यावर, थोडा आतंविश्वास आल्याच त्याने त्याची फिरण्याची कक्षा विस्तारित केली. वन्य प्राण्यांना जन्मतः संभावित धोका ओळखण्याची मुलभूत क्षमता असल्यामुळे, असे काही वाटले की, ते परटदिशी त्याच्या संरक्षित क्षेत्रात म्हणजे बँकेकडे, रेड्डी च्या घरात पळून येत असे.

या छोट्या गावात आनंदचे

हरीणाचे पिळू !

ओळखीचे कोणीच नव्हते. करमणुकीची साधने रेडीओ सोडून काहीच नव्हती. संध्याकाळ नंतर गावात दारूची सत्ता, राज्य होते. मंदिरातील लाऊंडस्पीकर वरील आरत्या व दारूच्या अंमलातीत चालू असणारी भांडणे, सुखसंवाद यांचे मिश्रण कानावर पडायचे. या अस्थ्य रात्री ते सकाळपर्यंत मुक्ताने आनंदला फार महत्त्वपूर्ण साथ, सांगत केली. आनंदला एकाकीपणा विशेषतः संध्याकाळ नंतरचा उदासीपणा अजिबात जाणवू दिला नाही.

लहान प्राणी आणि छोटी बाळे खट्याळपण असतात. ती मुक्त असल्यामुळे बांधलेल्या जनावरांबरोबर नाही, हे नकळत त्यांच्या लक्षात आले. त्यामुळे पिळू पकडणे बंद झाले. गावातील, तालुक्यातील वनविभागाचे लोकही आपोआप खुषा झाले. यापूर्वी अनेकदा कायद्याचा बडगा दाखवून जे शक्य झाले नाही, ते आनंद च्या हरीण पाळण्यामुळे शक्य झाले.

काही दिवसांनी आनंदची मुंबईला बदली झाली. पहिल्या क्षणात प्रश्न आला मुक्ता हरिणीचे काय? आनंद बरोबर घेऊन जाऊ शकत नव्हता. नंतरचा मॅनेजर झंझट वेणे शक्य नव्हते. गावातील अगदी प्रतिष्ठित लख्मा रेड्डी वगैरेंनी सुद्धा व्यावहारिक चतुर्थ्य दाखवून, आम्हाला फोरेस्ट ऑफिसरची झंझट नको म्हणून असमर्थता

के लेला अनेक प्रकारचा खोडसाळपणा, ब्रात्यपणा आनंदने अनेकवेळा अनुभवला. मुक्ताला आनंदने केलेले लाड, रगावणे, एखादी गोष्ट दरडावून सांगणे, जसे जा त्या कोभऱ्यात बसून रहा, इकडे ये, नाकाने दार ढकलून घे, सारख्या गोष्टींना ती माणसासारखीच प्रतिसाद देत असे.

एकदा आनंदचा चहा, मुकाने धक्का दिल्यामुळे त्याच्या अंगावर सांडला, भाजत्याची कातडीवर जखम झाली. आनंदने तिला प्रतिक्रिया म्हणून २-३ चापट्या मारल्यात. त्यावेळी ती खाली मान खालून, मोठा गुन्हा केल्यासारखी जवळ जवळ अर्धा तास उभी होती. हळूच आनंदकडे बघत होती, त्याने बघितल्यावर खाली मान घालत होती, हळूच नंतर पुन्हा नजर चुकवून आनंदकडे बघत होती. तो अपराधी, निष्पाप चेहरा, डोळ्यातील भाव आनंद स्पष्टपणे वाचू शकला.

रात्री जेवणापूर्वी घास प्रथम तिलाच द्यावा लागे. एकदा गप्पांच्या नादात ती शेजारी असून आनंद विसरला. नंतर त्याने घास पुढे केला तर ती तोंड फिरवून दूर जायची. सगळ्या घरभर तिच्या मागे फिरल्यावर, तिची माफी मागितल्यावर, मोठ्या मिनतवारीने स्वारीने शेवटी घास घेतला. व रसून परत दूर पळून गेली. ऋषी मुर्तींच्या आश्रमात, मानवाने प्रथम सर्व दृष्टीने माणसाळलेला जंगलातील प्राणी हरिणच असावा. मानवाला, त्याच्या जगण्याशी प्रत्यक्ष बाळाबरोबर त्या हरीण पिळूाला ती दुध पाजते.

हे दुसरे पिळू मात्र आनंद तलामदुगुहून बदलून जाईपर्यंत त्याच्याच नाही तर सगळ्या गावकऱ्यांच्या सहवासात वाढले. चुंगरू घातलेले हे पिळू इतके माणसाळलेलेहोते की, सकाळी नंतर घराच्या आजूबाजूला रेड्डीच्या बॅडिस्त आवारात गाई, म्हशी, कुऱ्यांची पिळे, शेळ्या, मॅड्यात वावरत असे. रेड्डी च्या नातवांचे ते एक जिवंत खेळणे होते. रेड्डी च्या स्वयंपाकघरात, आनंदच्या कार्ट आणि बॅकॅट पिळूाचा मुक्त संचार असे. त्यामुळे आनंद ने त्याचे नाव मुक्ता ठेवले. हिरवा चार नंतर मटकी, गाजर आणि नंतर शिजवलेले अन्न पण ते खाऊ लागले. थोडे मोठे डाल्ल्यावर, थोडा आतंविश्वास आल्याच त्याने त्याची फिरण्याची कक्षा विस्तारित केली. वन्य प्राण्यांना जन्मतः संभावित धोका ओळखण्याची मुलभूत क्षमता असल्यामुळे, असे काही वाटले की, ते परटदिशी त्याच्या संरक्षित क्षेत्रात म्हणजे बँकेकडे, रेड्डी च्या घरात पळून येत असे.

या छोट्या गावात आनंदचे

कायमचा कोरला गेला, गोंदला गेला.

कधीतरी एखाद्या निवांत हुरूणाऱ्या संध्याकाळी आनंदच्या दृष्टीने अज्ञात प्रवासाला गेलेल्या मुक्ताची ३५ वर्षांनीसुद्धा हळूहळूगारया जखमेवर खपली कुडी कधी कधी या हरिणांच्या प्रेमात काय वेडातच आनंद पडला. सुरवातीचा हा हरीण छंद काही वर्षांत अति आवड (झरीळझरीळेप) मध्ये झुकला.

भारतातील नव्हे तर या जगातील सर्व हरीणांचा, त्यांच्या संबंधित सर्व माहिती गोळा करण्याचा आनंदने सपाटा लावला. त्यातच त्याला ब्रिटीश सरकारची हरीण अभ्यासाची सुमारे २५ वर्षांपूर्वी स्कॉटलंड मध्ये एका आंतरराष्ट्रीय संशोधकाच्या शेतावर शिक्षण व अनुभव घेण्यासाठी शिष्यवृत्ती पण मिळाली.

आनंदच्या मते हरीणाचे मुख्यत्वे दोन प्रकार आहेत. सारंग (उ्शारीउ्शशी) प्रजातीच्या हरीणास भरीव, फाटे असलेली शिगे असून ती दरवर्षी गळून पडतात. सुळे असलेले दांत असतात. उदा. सांबर, चितळ, पिसोळी.दुसरा प्रकार कुर्ग (–पींश श्रेी) प्रजातीच्या हरीणास तलवारी सारखे पिळे असलेली पोकळ शिगे अयुष्यात एकदाच येतात. डोळ्याखाली, खुग्रांच्या बेचक्यात ट्रपिंड असतात. कालवीट, चिकारा, नीलगाव, चौर्सिमा या प्रकारात मोडतात.

गेल्या ३५ वर्षांच्या दीर्घ कालावधीत आजमितीस काही निवडक लोकांनी लछ्मा रेड्डीचे दोन छोटे, एका चपळ बैलानी चालणारे, छकडे घेवून गावापासून दूरच्या खाप्पर देवीच्या पहाडात तिला सोडण्याचे ठरविले. त्या भागात बरीच हरिणे, वन्यप्राणी वास्तव्यास होते. ताडोबा अरण्यास तो जवळचा भाग होता.

कां कोणास ठाऊक, त्या सकाळी ती आनंद्गासून दूर दूरच जात होती, भेदल्या सारखी वागत होती.

तिचे नेहमीचे वागणे, जाणवण्या इतपत बदलले होते. आनंद तिला मांडीवर घेऊन छकडच्यात बसला. तिचा छकडच्यातील हा पहिला आणि शेवटचा प्रवास. हिरवा चारा आणि पाणी भरपूर घेतले होते. रस्त्यात एका ओढ्याकाऱी मुद्दाम थांबून तेथेच वाढलेले गवत आणि पाणी दिले. आनंद जंगलात अगदी धाप लागेपर्यंत खोलवर पहाडात चालत गेला. गळ्यात एक नावाला बांधलेली बारीक देरी होती. मध्येच परत गावात जाऊ नये म्हणून आणलेले डबे एक मंद वाहण्याच्या ओढ्याकडील बसून खाझे. यावेळेस तिला मुद्दाम मोकळे सोडले. तेथून जंगलात गेली तरी तिच्या दृष्टीने सेफक होते. पण जागची हलली सुद्धा नाही, तर जास्तीत आनंदच्या जवळ वावरू लागली.

एकूण जागी मुक्ताला सोडयचे ठरले. पुढे थोडी दाट झाडे व त्याखाली भरपूर गवत पण होते. आनंदची धडपड वाढली. ती एक प्रकरेे खुश दिसत होती. शेवटी तो क्षण आलाच. आनंदने तिच्या गळ्यातील नावाला बांधलेली देरी तोडली. मुक्त तुला मानवी बॅनानातून मुक्त केले आहे. तुझे जीवन तू जगू शकते. तुझे कुठून वाढव, सुखी रहा म्हणून आशीर्वाद दिला. पण कोण जाणे जवळ जवळ ५ मिनिटे ती घुयुळत राहिली. थोडी दूर जाऊन, पलीकडच्या अफाट मुक्त विश्वाकडे जाऊन परत आनंदकडे आली. सर्व जण तिला तिकडच्या तुडु्या जगात जा, असे आवर्तून परत परत सांगत राहिले. शेवटी तिला काय वाटले माहित नाही, पण मोय्मेठ्या उड्या मारी ती दाट झाडीकडे गेली. नंतर एकादो एक वळून पहिले, स्तब्ध उभी, बापू! आजही ती निष्पाप, काही तरी संगू इच्छिणारी, त्यावेळी जास्तच तजेकदार डेळे असणारी मुक्त जशीच्या तशी रगीत प्रेमऱ्या रूपाने आनंदच्या हृदयात समावली गेली.

तलमादुगु सोडण्यापूर्वी आनंद पुन्हा गुप्तचू दोघांना घेऊन त्या जागी गेला. चार तास थांबला पण मुक्ता आनंदला किंवा गावकऱ्यांना कधीच दिसली नाही. कऱ्यादानाचा हा हृदयस्पर्शी अनुभव आनंदला तलाआधीच मिळाला, त्याच्या मनावर

- प्रदीप जोशी,** पुणे , मोबाईल ९४२३०३४३१७३

माहेर

माहेर माझे अमरावती सांगु महिमा
किती किती रुखिणी करी अंबेची आरती
रुखिनिरा माता रक्षककर्ती
कृष्णाने केले इथून रुखिणी हरण
टेंबेव्यामांचे इथे पावन चरण
भीमाने केले येथे कीचकाचे मर्दन
नंदांगव खंडेवकला शिवभक्त शरण
माझ्या माहेरी वाटेला सोनं पांहर फिते
फळ फुल धन-धान्य बहरते
कधी इथे न जातीचे दंगे घडते
बंधुता समता जातींचा सांगड दिसते
बोलायला मात्र भाषा स्पष्ट कडोर
मनातून परी वात्सल्याचा पाझर
वात्सल्याचे प्रतिक भरभरून आहेत
शोधून सापडे नाही असे दुसरे माहेर

- डॉ.अरुंधती खांदेवालें सहदेव** मो.७५०७९१९०५३४

अतुल हाकरे

अमरावती, मो. ७७९८६५०७६६

कृषीप्रधान असा नावलौकीक असलेल्या या देशातील अडचणीत सापडत चाललेली शेती हा चिंतेचा आणि चिंतनाचा विषय आहे. नैसर्गिक संकट वा अन्य कारणांनी पिकांच्या उत्पादनात येणाऱ्या अडचणी, पिकांच्या उत्पादनाचा वाढता खर्च आणि त्या मानाने पुरेसा दर न मिळणं तसंच उत्पादनवाढीवर होणारा परिणाम या शेतीक्षेत्राच्या प्रमुख समस्या आहेत. त्यात अलिकडे हवामान बदलाचं आव्हान उभं राहत आहे. अशा स्थितीत शेती क्षेत्राला आणि पर्यायानं शेतकऱ्यांना कसा दिलासा मिळणार, हा खरा प्रश्न आहे. खरं तर सध्याच्या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या जमान्यात विविध क्षेत्रात महत्त्वपूर्ण बदल होत आहेत. आधुनिक तंत्रज्ञानाद्वारे संबंधित क्षेत्रातील अडचणी दूर करणं त्याच बरोबर प्रगती घडवणं शक्य होत आहे. मात्र, याला अनुजुही कृषी क्षेत्र अपवाद आहे, असं म्हणावं लागेल. अर्थात, देशात विविध कृषी विद्यापीठं कार्यरत आहेत. शिवाय कृषी संशोधन संस्थाही अस्तित्वात आहेत. मात्र, या साऱ्यांमध्ये कृषी क्षेत्रासंदर्भात कोणतं संशोधन होतं, या ठिकाणी आतापर्यंत पिकांच्या किती नवीन वाणांची यशस्वी निर्मिती करण्यात आली आणि हे संशोधन किती शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचलं, हा संशोधनाचा विषय ठरवा. कारण आजवर कृषी क्षेत्राबाबत बरचसं संशोधन होऊनही या क्षेत्राची दुरवस्था कायम आहे. याचं महत्त्वाचं कारण हे संशोधन शेतकऱ्यांच्या बांधापर्यंत पोहोचत नाही. त्यामुळे आजही परंपरागत पध्दतीनं शेती करणाऱ्या शेतकऱ्यांची संख्या मोठी आहे.

आजवर कृषी क्षेत्राबाबत बरचसं संशोधन होऊनही या क्षेत्राची दुरवस्था कायम आहे. याचं कारण हे संशोधन शेतकऱ्यांच्या बांधापर्यंत पोहोचत नाही. या पार्श्वभूमीवर अवघ्या तिसरीपर्यंत शिक्षण घेतलेल्या एका सामान्य शेतकऱ्याचं संशोधन शेतकऱ्यांना दिलासा देणारं ठरलं. या ध्येयवेड्या संशोधकाचं नाव दादाजी खोब्रागडे. हे ध्येयवेडं व्यक्तिमत्त्व नुकतंच काळाच्या पडद्याआड गेलं. त्यांच्या कार्याचा घेतलेला आढावा.

शेतीतील क्रांतीचा जनक

या पार्श्वभूमीवर अवघ्या तिसरीपर्यंत शिक्षण घेतलेल्या एका सामान्य शेतकऱ्याचं संशोधन शेतकऱ्यांना दिलासा देणारं ठरतं आणि या कार्याची जागतिक पातळीवर दखल घेतली जाते, हे आश्चर्यकारक म्हणावं लागेल. या ध्येयवेड्याचं नाव दादाजी खोब्रागडे. स्वतः उपाशी राहून गरिबांच्या भूकमुक्तीचा ध्यास घेतलेले खोब्रागडे एका अर्थानं क्रांतीकारकच. हे ध्येयवेडं व्यक्तिमत्त्व नुकतंच काळाच्या पडद्याआड गेलं. चंद्रपूर जिल्ह्यातील नागभीड तालुक्यातील नांदेड हे दादाजीचं गाव. दादाजीची शेती अवघ्या दीड एकराची. परंतु याच दीड एकराच्या शेतीत दादाजींनी धानावर संशोधन केलं. सतत नवनवे प्रयोग, अपार मेहनत, चिकाटी आणि जोडीला प्रचंड आत्मविश्वास या बळावर दादाजींनी

‘एचएमटी’ या नव्या वाणाची निर्मिती केली. दादाजींच्या या संशोधनाची दखल भल्याभल्यांनी घेतली. शेतकऱ्यांसाठी तर हे नवं वाण म्हणजे वरदान ठरलं. अल्पावधीतच राज्यातील शेतकऱ्यांनी सुमारे दीड लाख हेक्टर क्षेत्रावर तांदळाच्या या नव्या वाणाची लागवड केली. त्याद्वारे भरघोस उत्पन्न मिळाल्यानं शेतकरी समाधानी झाले.

असं असलं तरी दादाजींनी संशोधनाचा

अखंड ध्यास घेतला होता. त्यामुळे केवळ एचएमटी या एका वाणाच्या यशस्वी निर्मितीनंतर दादाजी थांबले नाहीत. त्यांनी आणखी नवे वाण विकसित करण्यावर भर दिला. त्यामध्ये ‘नांदेड-१२’, ‘नांदेड-हिरा’, ‘विजय-नांदेड’, ‘दीपकरत्न’, ‘नांदेड-चिन्नोर’, ‘डीआरके’ या काही वाणांचा समावेश होतो. एका सामान्य शेतकऱ्यानं नवीन वाणांच्या संशोधनात घेतलेली ही झेप निश्चित प्रेरणादायी ठरली. परंतु दुर्दैवाने दादाजींच्या या संशोधनाची म्हणावी तशी दखल घेण्यात आली नाही. त्यांचं संशोधन तसं दुर्लक्षितच राहिलं. त्यामामे एकूणच शेती क्षेत्राविषयी असणारी उदासिनता हे प्रमुख कारण असणार आहे. वास्तविक दादाजींनी शोधलेल्या नव्या वाणाचा लाभ साऱ्यांना झाला. मात्र, त्याचा संशोधक उपेक्षितच राहिला. नाही म्हणायला सरकारनं दादाजींना पुरस्कार दिले. परंतु एवढ्यावरच इतिकर्तव्यता संपली, अशी त्यामागची भावनाही

नंतरच्या काळात स्पष्ट झाली. मात्र, त्याची फिकीर न करता त्यांनी संशोधनाचा वसा अखेरपर्यंत कायम ठेवला.

जगप्रसिद्ध फोर्ब्स मासिकाने २०१० मध्ये त्यांच्या कार्याची दखल घेतली. यामुळे त्यांचं नाव सर्वतोपरी झालं. त्यानंतर शासनाला जाग आली आणि शासनानं दोन एकर जमीन दादाजींना संशोधनासाठी दिली. परंतु अशा कौतुकाने पोट भरत नसतं. त्यासाठी आर्थिक पाठबळही गरजेचं असतं. ते न लाभल्यामुळे दादाजींना शेवटचे दिवस आर्थिक हालाखीत काढावे लागले. त्यांना अर्धांगवायुचा झटका आला. त्यावेळी उपचार करण्यासाठीही त्यांच्याकडे पुरेसे पैसे नव्हते. अशा वेळी इतर शेतकऱ्यांनी दादाजींवरील उपचाराच्या खर्चासाठी मदत गोळा केली आणि ती दादाजींच्या कुटुंबियांकडे सुपूर्त केली. कोणत्याही मानसन्मानाची अपेक्षा न करता समाजहिताचं कार्य करणारा हा कर्मयोगी आता आपल्यातून निघून गेला आहे. त्यांच्या जाण्यानं कृषी क्षेत्रातील सच्चा ग्रामीण संशोधक हपला आहे.

अलिकडे बेभरवशाच्या पावसामुळे शेतकऱ्यांचे शेती व्यवस्थापनासंबंधी अंदाज अनेकदा चुकत असल्याचं पहायला मिळतं. त्याचा परिणाम शेतीसोबत इतर अनेक बाबींवर होत असतो. त्यामुळे शेती व्यवस्थापन करताना शेतकऱ्यांनी चारा व्यवस्थापनाबाबतही विशेष प्रयत्न करणं गरजेचं ठरतं. कारण अचानक पाऊस आल्यास उघड्यावर ठेवलेला चारा भिजतो तसंच ओल्या भिंतीमुळे किंवा भिंतीतून झिरपणाऱ्या पाण्यामुळे गोडाऊनमध्ये ठेवलेला चाराही ओलसर होतो. शिवाय ओलसरपणा आणि कोंदट वातावरण यामुळे चान्यावर बुरशीची वाढ होते. या कारणामुळे जनावरांचा चारा काळसर पडण्यास सुरुवात होते. हा चारा जनावरांना खायला दिल्यास त्यांना विषबाधा होऊ शकते. त्यामुळे पावसाळ्यात जनावरांच्या चान्याबाबत योग्य काळजी घ्यायला हवी.

बुरशीजन्य चान्यामुळे जनावरांना होणाऱ्या विषबाधेची लक्षणं कोणती याचीही माहिती शेतकऱ्यांना असणं आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने महत्त्वाच्या माहितीवर टाकलेला दृष्टीक्षेप...

१) बुरशीजन्य चान्यामुळे विषबाधा झाल्यास जनावरांचं पोट फुगतं, त्यांचं रवंध करणं बंद होतं, अशा जनावरांचं शेण पातळ असतं तसंच त्याला घाणेरडा वास येतो. या शिवाय अशा जनावराला गवग लागते.

ओलसर चान्याचे दुष्परिणाम

२) संबंधित जनावरांच्या तोडांद्वारे सतत लाळ गळण्यास सुरुवात होते. शिवाय या जनावरांना श्वसनास त्रास होतो. नाकातून सतत पाणी वाहतं.

४) अशा जनावरांच्या अंगावर लालसर पुरळ येतात आणि शरीराचा ताप कमी होतो.

५) मुख्यत्वे या विषबाधेमुळे दूधोत्पादनात मोठ्या प्रमाणात घट होते. उपचार - १) चारा ओलसर झाल्याचं लक्षात आल्यास जनावरांना वेगळा सुका, हिरवा चारा खाण्यास द्यावा. २) ओलसरपणामुळे उपलब्ध चान्याला बुरशी लागल्याचं निश्चित झाल्यास तो जनावरांना खाण्यास देणं बंद करावं.

३) विषबाधा झालेल्या जनावरांना

खाण्याचा सोडा १५ ते ३० ग्रॅम खाण्यास द्यावा. ४) अशा जनावरांना बाजारात उपलब्ध असलेली पाचक औषधं चान्यासोबत द्यावीत. ५) पशुवैद्यकाच्या सल्ल्यानं अशा जनावरांना लिव्हर टॉनिक, पाचक आणि इतर औषधे द्यावी.

प्रतिबंध - ओल्या

चान्यामुळे जनावरांना विषबाधा होऊ नये, यासाठी खालील उपाय करावे.

१) चारा उघड्यावर ठेऊ नये, पाऊस कधीही येऊ शकतो या शक्यतेने उघड्यावर चारा ठेवायचा झाल्यास तो प्लास्टिकच्या कागदाने झाकून ठेवावा.

२) साठवणुकीच्या जागी आत चान्यावर पाणी शिरणार नाही याची काळजी घ्यावी. त्यासाठी छप्पर आणि भिंतीचे लिकेज बंद करावे.

३) गव्हाणीमध्ये पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था असल्यास पावसाळ्यापुरते जनावरांना बाहेरील हौदावर पाणी पाजावं. जेणेकरून गव्हाण सुकलेली राहिल, चाराही कोरडा राहिल.

* जनावरांच्या अपारंपरिक खाद्यामध्ये कशाचा समावेश होतो ?

- जनावरांच्या

अपारंपरिक खाद्यांमध्ये बाभळीच्या शेंगा आणि निंबोळीच्या देपेचा समावेश होतो. यापैकी बाभळीच्या शेंगा सर्वत्र आढळतात. शेळ्या-मेंढ्या त्या आवडीनं खातात. तंतुमय पदार्थाचं प्रमाण जास्त असल्यानं हे खाद्य गुरांच्या आहारात पाच ते दहा टक्के वापरता येतं. बाभळीच्या बियांमधील डिकासारखा पदार्थ काढून बियांचा

खाद्यामध्ये शेंगा सर्वत्र योग्य ठरतं. या बियांमध्ये १३.८ टक्के पचनीय प्रथिन आणि ५९ टक्के एकूण पचनीय पदार्थ असतात. दुभत्या गायीच्या खाद्यामध्ये १५ टक्क्यांपर्यंत या बियांचा वापर करता येतो. संकरित वासरांसाठी याचं प्रमाण ३९-४० टक्के ठेवता येतं. जनावरांचं दुसरं अपारंपरिक खाद्य म्हणजे निंबोळीची देप. ही देप कडुनिंबाच्या बियांपासून तयार होते. ही देप कडसर असल्यामुळे प्रथम

जाणून घ्या

काही तास भिजवून ठेवावी आणि नंतर त्यातील पाणी काढून खुराकात दहा टक्क्यांपर्यंत या प्रमाणात जनावरांना खायला द्यावी.

* **जस्ताच्या कमतरतेचा पिकांवर काय परिणाम होतो ?**

- जस्ताच्या कमतरतेमुळे पिकाची पानं लहान, अरुंद दिसतात. तसंच ती पिवळी पडू लागतात, परंतु पानांच्या शिरा हिरव्या राहतात. झाडाच्या खालच्या म्हणजे जुन्या पानांवर जस्ताचा अभाव प्रथम दिसून येतो. ही पानं ठिकठिकाणी वाळलेली दिसतात.

लिंबूवर्गीय फळांची पानं सडतात. तसंच त्या पानांच्या कडा वेड्यावाकड्या होतात. झाडाची वाढ खुंटते, फुटण्याची संख्या घटते तसंच फळझाडांमध्ये शेंड्याची वाढ खुंटते, बारीक पानाचे झुपके आढळून येतात. खोडाची लांबी कमी होते. फुलधारणा, पक्कता उशिरा होते. फळांचा आकार लहान होतो. हलक्या, विम्लधर्मीय, सेंद्रिय पदार्थाचं प्रमाण कमी, चुनखडीचं प्रमाण जास्त, पाण्याचा निचरा चांगला होत नाही, अशा जमिनीत जस्ताचं प्रमाण कमी असते.

ज्वारी, मका, सोयाबीन, गहू ही पिकं सतत घेतली जाणाऱ्या जमिनीत जस्ताची कमतरता आढळते. अशा परिस्थितीत जमिनीत जस्तयुक्त खतं मिसळून किंवा फवारून द्यावी. जमिनीतून प्रती हेक्टरी १५ ते २० किलो झिंक सल्फेट शेणखतातून अथवा गांडूळ खतातून घावं.

* बागेमध्येच केळी पिकण्याच्या समस्येविषयी माहिती घाल का ?

- बागेमध्येच केळी पिकण्यामागील प्रमुख कारण झाडावर निरोगी पानांची संख्या कमी असणं. खरं तर कापणीच्या बागेत केळी झाडावर निरोगी हिरवी पानं नऊ ते दहा असणं आवश्यक आहे. परंतु अनेक केळी

बागांमध्ये करपा रोगाचं प्रमाण ६० ते ६५ टक्क्यांपर्यंत आढळतं. त्यामुळे झाडांवरील निरोगी पानांची संख्या दोन ते तीन पर्यंत आढळतं. अशा स्थितीत प्रकाश संश्लेषणाद्वारे अन्ननिर्मितीमध्ये

अडथळा येतो आणि केळीवरील घडाचं पोषण व्यवस्थित होत नाही. परिणामी अवेळी केळी पिकण्यास सुरुवात होते. शिवाय बागेमध्ये काढणी करताना घडांना किंवा फण्यांना इजा झाल्यास त्यातून इथिलिन वायू बाहेर पडतो. या वायूमुळे अनेक हिरवे पक्क घड पिकण्यास सुरुवात होते. त्यादृष्टीने केळी बागेचं खत व्यवस्थापन फार महत्त्वाचं असतं.

यशस्वी जलसंधारणासाठी...

महाराष्ट्रात पावसावर अवलंबून असलेल्या क्षेत्रांचं प्रमाण ८२ टक्के आहे. या क्षेत्रात सर्वसाधारणपणे अपुरा आणि अनियमित पाऊस पडतो. तो अडवून पाणी जमिनीत मुरवणं यालाच जलसंधारण म्हणतात. ज्या पाणोलेट क्षेत्रात ‘पाणी अडवा पाणी मुरवा’ हा कार्यक्रम राबवला गेला किंवा जलसंधारणासंबंधी इतर कार्यक्रम राबवण्यात आले, तिथं पिण्यासाठी तसंच शेतीसाठी पाणी उपलब्ध होत असल्याचं दिसतं. राळेगण सिद्धी, हिवरे बाजार, धुळे जिल्ह्यातील शिरपूर पॅटर्नमुळे तेथील गावं ही त्याची उदाहरणं आहेत. पूर्वी तिथं पिण्याचं पाणी टँकरनं आणावं लागत होतं. परंतु तिथं जमिनीवर बांध बांधून मृदसंधारण करण्यात आलं, वाहणाऱ्या नाल्यावर योग्य बंधारे बांधण्यात आले, तेव्हा गावातील भूजलाची पातळी वाढून विहीरी खोदणं शक्य झालं. शिवाय पावसात खंड पडतो त्यावेळी पिकांना संरक्षक सिंचन देऊन ती वाचवणं शक्य झालं. जलसंधारण कार्यक्रम यशस्वी करावयाचा तर त्यात लोकसहभाग आणि विधायक नेतृत्व असावं लागतं. कारण जेथील जमिनीवर मृदसंधारण केलं जातं आणि नाल्यावर बंधारे बांधले जातात, त्यांची नियमित देखभाल करावी लागते. त्याशिवाय विहिरीतील पाण्याचं योग्य वाटप करावं लागतं. जलसंधारणानंतर योग्य पीकपध्दती अवलंबावी लागते. ज्या पिकांना पाणी कमी लागते अशी पिकपध्दती विकसीत करावी लागते. महाराष्ट्रात गेल्या ३० वर्षांच्या अनुभवावरून हंगामी पिकांना फळझाडाची जोड दिली तर कमी पाण्यात जास्त उत्पन्न मिळतं, असं अनुभवास आलं आहे.

राज्यात घेतल्या जाणाऱ्या गळीत धान्याच्या पिकांपैकी भुईमूग हे महत्त्वाचं पीक आहे. एकूण तेलबियाच्या क्षेत्रापैकी ४५ टक्के क्षेत्रावर या पिकाची लागवड केली जाते. भुईमुगाची लागवड मुख्यत्वे गुजरात, आंध्रप्रदेश, पंजाब आणि महाराष्ट्र या राज्यात होते. महत्त्वाची बाब म्हणजे जमिनीची सुपीकता टिकवण्यास हे पीक उपयुक्त आहे. खरं तर भुईमूग पीक पाण्यास जास्त संवेदनक्षम आहे. म्हणून या पिकाच्या पेरणीबाबत विशेष काळजी घेणं महत्त्वाचं ठरतं.

पध्दतीनं करता येते. सपाट वाफ्यावर पेरणी करावयाची असल्यास ती ३० सें.मी. अंतर असलेलं पेरणीयंत्र वापरून वापशावर किंवा बियाणं टोकून करावी. या पध्दतीच्या पेरणीसाठी दोन ओळीतील अंतर ३० तर दोन रोपांमधील अंतर १० सें.मी. ठेवावं आणि पिकाला पाणी द्यावे. पेरणीनंतर सात-आठ दिवसांनी न उगवलेल्या जागी नांग्या भरून घ्याव्यात. भुईमुगाच्या लागवडीसाठी रुंद वाफा पध्दत म्हणजे इक्रिसॅट पध्दतीचाही अवलंब केला जातो. त्यामुळे ही पध्दत जाणून घेणंही गरजेचं ठरतं.

रोपांमधील अंतर १५ से.मी. ठेवावं.

पेरणीसाठी हेक्टरी दहा किलो या प्रमाणात बियाणं वापरावं.

* ज्वारीची पहिली विरळणी पेरणीनंतर १० ते १२ दिवसांनी आणि दुसरी पेरणीनंतर २० ते २२ दिवसांनी करावी. मध्यम ते भारी जमिनीत प्रति हेक्टरी १.८० ते १.९० लाख इतकी ताटांची संख्या ठेवावी.

* पट्टा पध्दतीनं तूर हे आंतरपीक २:१ या प्रमाणात घ्यावं. तसंच तूर ऐवजी मूग, उडीद आणि चवळी यासारखी आंतरपीके देखील घेता येतात.

* वेळेवर रोग आणि किडींचे नियंत्रण करावं. एकात्मिक कीड नियंत्रणाचा अवलंब करावा. शिवाय आंतरमशागत करून ४० दिवसांपर्यंत पीक तणमुक्त ठेवावं.

महाराष्ट्रात ज्वारी या पिकामुळेच हरीतक्रांती यशस्वी झाली, असं म्हटल्यास वावगं ठरणार नाही. खरं तर ज्वारी हे कोरडवाहू पीक पध्दतीत, अनिश्चित हवामानात, धान्य आणि चान्याचं हमखास भरघोस उत्पादन देणारं पीक आहे. किंबहुना कोरडवाहू पीक पध्दतीमध्ये कमीत कमी निविडांसह, वेगवेगळ्या हवामानाच्या परिस्थितीत, खरीप आणि रब्बी हंगामात घेता येणारं बहुसंख्य शेतकऱ्यांच्या पर्सतीचं हे पीक आहे. ज्वारी लागवडीच्या सुधारीत तंत्रांनं महाराष्ट्राच्या कोरडवाहू शेतीत पीक उत्पादनाबाबत झालेली क्रांती कायम राखण्यासाठी शेतकऱ्यांनी ज्वारीच्या उत्पादन वाढीचं तंत्र लक्षात घ्यावं.

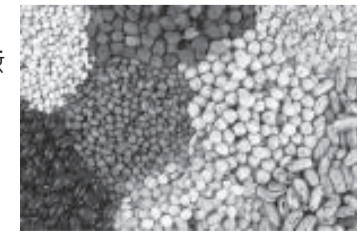
ज्वारीच्या उत्पादनवाढीचं तंत्र

* पावसाळा सुरू झाल्यावर शक्य तितक्या लवकर पेरणी करावी.

* ज्वारीची पेरणी तिफणीनं किंवा दोन चाड्याच्या पाभरीनं करावी. यावेळी दोन ओळीतील अंतर ४५ तर दोन

सोपा मंत्र

आपल्या राज्यात तूर, मूग, उडीद आणि हरभरा ही प्रमुख कडधान्याची पिकं घेतली जातात. त्यात तुरीखालील सरासरी क्षेत्र १२ लाख हेक्टर इतकं असून हे पीक प्रामुख्याने पश्चिम विदर्भ आणि संपूर्ण मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्रातील नंदूरबार, अहमदनगर, सोलापूर या जिल्ह्यात घेतलं जातं. मूग हे कडधान्यातील दुसरं महत्त्वाचं आणि कमी कालावधीचं पीक असून ते प्रामुख्यानं धुळे, नंदूरबार, जालना, लातूर, परभणी, बुलढाणा, अकोला, अमरावती तसंच अहमदनगर या जिल्ह्यांमध्ये घेतलं जातं. मुगाच्या पिकाखाली साधारणपणे ६.५० लाख हेक्टर इतकं क्षेत्र आहे. तसंच उडीद हे देखील कडधान्यातील खरीप हंगामातील महत्त्वाचं पीक असून त्याखाली सरासरी क्षेत्र ५.५० लाख हेक्टर इतकं आहे. हे पीक प्रामुख्याने जळगाव, लातूर, उस्मानाबाद, नांदेड, हिंगोली आणि बुलढाणा या जिल्ह्यांमध्ये घेतलं जातं. आता विविध कडधान्यांच्या उत्पादनाकडील शेतकऱ्यांचा ओढा वाढत असून त्यातून कडधान्यांच्या लागवड क्षेत्रात वाढ होत आहे.

शब्दशोध या सदरात खाली दिलेल्या प्रश्नांच्या उत्तरांना चौकटीत गोलाकार आकाराने शब्दबंद करावयाचे आहे.

- १) याच्या लाकडावर प्रकाशाचा, उन्हाचा परिणाम होत नाही : **रक्तचंदन.**
- २) केशरी रंगाची फुले असलेली रॉडिओलसची जात : **हॉटिंग सॉग.**
- ३) हिरवा चारा म्हणून उपयुक्त वृक्ष : **शिवण.**
- ४) सजीव कुंपण आणि गुरांना अडथळा निर्माण करण्यासाठी या वृक्षाची लागवड उपयुक्त असते : **सुक.**
- ५) तोंडातून लाळ गळणे, खाणे-पिणे, रवंध मंदावणे, जिभेस चट्टे, पायाच्या खुरात जखमा, जनावर लंगडणे या लक्षणांचा रोग : **लाळ खुरकत.**
- ६) कापणीनंतर लांबच्या बाजारपेठेसाठी योग्य टोमॅटोचा संकरित वाण : **फुले राजा.**
- ७) सुरु, पूर्वहंगाम, आडसाली हंगामात लागवडीस योग्य जात : **निचा.**
- ८) तुरीमध्ये फुलोरा, शेंगात नुकसान देणारी कीड : **पिसारी पतंग.**
- ९) यामुळे जनावरांच्या लाळवर्धक ग्रंथी उत्तेजित होऊन अधिक लाळ तयार होते : **लाळवर्धक.**
- १०) गुलाबावर आढळणारा प्रमुख रोग : **शेंडेभर.**

ला	पि	र	क्त	चं	द	न
ळ	सा	आ	ङ्क	ले	रा	जा
खु	री	ला	ळ	व	र्ध	क
र	प	शें	डे	म	र	शि
क	तं	सु	आ	नि	व	व
त	ग	रू	आ	रा	ण	ण
आ	हं	टिं	ग	सौं	ग	आ

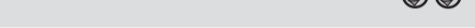
अनोखे ४ डी इयरबड्स

‘क्वॉड’ या कंपनीने ‘कटिंग एज’ तंत्रज्ञानाचा वापर करून ‘४ डी इयरबड्स’ तयार केले आहेत. त्याविषयी जाणून घेऊ या...

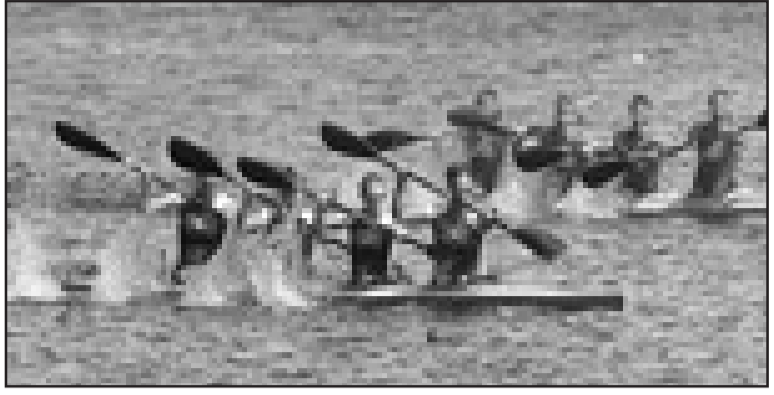
चित्रपट बघणं हा वेगळाच अनुभव असतो. पण घरातही तोच फील मिळवता यावा यासाठी एका कंपनीने ‘४ डी इयरबड्स’ तयार केले आहेत. अशा प्रकारचे हे जगातील पहिलेच ‘४ डी इयरबड्स’ आहेत. यात ‘कटिंग एज’ तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यात आला आहे. त्यामुळे ऐकणाऱ्यांपर्यंत ३६० अंशांतून आवाज पोहोचतो. टोरांटोच्या ‘क्वॉड’ या कंपनीने हे इयरबड्स तयार केले आहेत.

या इयरबड्समध्ये जगातल्या सर्वात बळकट अशा ग्रॅफेन आणि बेरिलियमपासून तयार करण्यात आलेले मेटल ड्रायव्हरस बसवण्यात आले आहेत. अशा प्रकारचे इयरबड्स तयार करण्याची सुरुवात २०१४ मध्ये केली होती. तब्बल ४ वर्षांच्या परिश्रमानंतर प्रयत्नांना यश आलं आहे. विशेष म्हणजे गेम खेळतानाही हे इयरबड्स वापरता येण शक्य आहे. यात थ्रीडी मायक्रोफोन आहे तसंच ब्लूटूथही आहे. हे इयरबड्स घामामुळे खराब होत नाहीत.

हे इयरबड्स चार्ज करून वापरता येतात. एकदा चार्ज केल्यानंतर सात तासांपर्यंत त्यांचा वापर होऊ शकतो. ते ठेवण्यासाठीच्या केसचा वापर चार्जर म्हणून करता येतो. ही स्मार्ट केस पॉवर बँकप्रमाणे काम करते. प्रवासादरम्यान किमान दहा वेळा तरी केसच्या साह्याने इयरबड्स चार्ज करता येतात. ही केस चार्ज केल्यानंतर साधारण ७० तास वापरण्यायोग्य राहते. त्यामुळे मोबाईलवर चित्रपट बघायचा असो किंवा गेम खेळायचा असो, या इयरबड्समुळे श्रवणसुखाची वेगळी अनुभूती मिळेल.

कॅरोलिना आणि कयाकिंग

कॅ सा किंवा कॅरोलिना हा फिनलँडमध्ये खेळला जाणारा खेळ आहे. या खेळाची सुरुवात रशियामध्ये झाली. हा खेळ तिथे आजही खेळला जातो. रशियन पिरॅमिड या क्रीडाप्रकाराशी कॅरोलिनाचा जवळचा संबंध आहे तसंच तो बराचसा बिलियर्डसारखा खेळ आहे. रशियन पिरॅमिडचं टेबल १२ फूट लांब असतं तर कॅरोलिनाच्या टेबलाची लांबी १० फूट असते. या खेळात दोन खेळाडू असतात. खेळाची पहिली जागतिक अजिंक्यपद स्पर्धा एप्रिल २०१० मध्ये आयोजित

विज्ञान शाखेत रस असलेले फोटोनिक्सची निवड करून उत्तम करी अर घडवू शकतात. फोटोनिक्समध्ये विज्ञानाचा खोलात जाऊन अभ्यास करावा लागतो. फोटोनिक्सचा अभ्यास पूर्ण करून तुम्ही विविध कंपन्यांमध्ये इंजिनिअर, तंत्रज्ञ किंवा शास्त्रज्ञ म्हणून काम करू शकता. विद्यापीठं तसंच सरकारी कार्यालयांमध्येही या क्षेत्रातील तज्ज्ञांना संधी मिळू शकते. पदानुसार कामाच्या स्वरूपात बदल होतो. शास्त्रज्ञांना फोटोनिक्समध्ये संशोधन करावं लागतं तर इंजिनिअर

फोटोनिक्सशी संबंधित उपकरणं बनवतो. तंत्रज्ञ इंजिनिअर्सना सहाय्य करतात. फोटोनिक्सच्या अभ्यासाला फोटोनिक्स असं म्हटलं जातं. हे पुढच्या पिढीचं तंत्रज्ञान आहे असं मानलं जातं. इलेक्ट्रॉनिक्स हे २० व्या शतकातलं तंत्रज्ञान होतं. तर फोटोनिक्स हे २१ व्या शतकातलं तंत्रज्ञान असेल. हे तंत्रज्ञान प्रकाशाच्या ऊर्जेवर काम करतं.

फोटोनिक्सविषयी...

१९६० मध्ये लेझर किरणांच्या शोध लागल्यानंतर फोटोनिक्सचा उदय झाला होता. पण दूरसंचारात त्याचा वापर ७० च्या दशकानंतरच सुरू झाला. फोटोनिक्समध्ये पदवी मिळवलेल्यांना भविष्यात बरीच मागणी असेल. करीअरची वेगळी वाट निवडायची असेल तर फोटोनिक्सचा विचार करता येईल.

कोण होणार ?

त्याचा वापर ७० च्या दशकानंतरच सुरू झाला. फोटोनिक्समध्ये पदवी मिळवलेल्यांना भविष्यात बरीच मागणी असेल. करीअरची वेगळी वाट निवडायची असेल तर फोटोनिक्सचा विचार करता येईल.

करण्यात आली होती. या स्पर्धेत ३३ देशांमधील स्पर्धक सहभागी झाले होते. कयाकिंग ही बोटीची शर्यत आहे. यात कयाकचा वापर करून बोट वल्लवली जाते. हजारो वर्षांपूर्वी कयाकची निर्मिती करण्यात आली होती. आर्टिक महासागराच्या उत्तरेला राहणाऱ्या एस्किमो लोकांनी कयाक बनवले होते. अठराव्या शतकाच्या मध्यावर कयाकला प्रचंड लोकप्रियता मिळाली. हा क्रीडाप्रकार युरोपमध्ये चांगलाच लोकप्रिय झाला. जर्मन आणि फ्रेंच पुरुषांनी कयाकिंग खेळ म्हणून स्वीकारला. १९३६ च्या बर्लिन ऑलिम्पिकमध्ये प्रथमच कयाकिंगचा समावेश करण्यात आला. हा क्रीडाप्रकार अमेरिकेतही पोहोचला आहे. आता ऑलिम्पिकमध्ये कयाकिंगशी संबंधित दहा स्पर्धांचं आयोजन केलं जातं. हा आंतरराष्ट्रीय स्तरावरचा खेळ आहे.

खजिना होईल खुला

त्रिमैत्रीणी, तुम्हाला खेळ आवडतात ना? आवडल्या खेळाविषयीची माहिती मिळवायची कुठून असा प्रश्न तुम्हाला पडतो. खेळांशी संबंधित बरीच मासिकं, पुस्तकं असतात. पण यासोबतच इंटरनेटवरही माहितीचा खजिना उपलब्ध आहे. त्यासाठी तुम्ही sportsillustratedkids.com म्हणजे sikhids.com या साईटला भेट देऊ शकता.

इथे तुम्हाला बेसबॉल, फुटबॉल, हॉकी, सॉकर, बास्केटबॉल या खेळांसह ऑलिम्पिकसंबंधीची माहिती मिळेल. युवा खेळाडूंचा संघर्ष जाणून घेता येईल. इथल्या गेम्स या विभागात गेल्यावर तुमच्यासमोर विविध गेम्सचा खजिना खुला होईल. वेळ घालण्यासाठी तुम्ही हे गेम्स खेळू शकता. किड रिपोर्ट नावाचा एक विभागही आहे. या विभागातही क्रीडाविषयक माहिती उपलब्ध आहे. द ऑलिम्पिक या विभागात तुम्ही ऑलिम्पिकबाबतचं बरंच काही जाणून घेऊ शकता. स्पोर्ट्स किड्स या विभागात छोट्या खेळाडूंची माहिती आहे. या खेळाडूंकडून तुम्हाला प्रेरणा मिळू शकेल. मग काय, तुमच्यातही खेळाडू दडला असेल तर या साईटला भेट द्या आणि स्मार्ट बना.

नॉलेज अपडेट

पा वसाला नुकतीच सुरुवात झाली आहे. या दिवसात रोगाई

पसरण्याचं प्रमाण जास्त असतं म्हणूनच काहीही खाण्याआधी हात स्वच्छ धुणं गरजेचं असतं. आजकाल जाहिरातींमधूनही हात धुण्याचं महत्त्व पटवून दिलं जात आहे. जंतू सगळीकडे असतात. ते हातांना चिकटतात आणि आपल्या शरीरात जातात. आजारी असताना हात नीट धुतले नाही तर संसर्ग वाढण्याची शक्यता असते. आजारी असताना आपली रोगप्रतिकारशक्ती कमी झालेली असते. त्यामुळे इतर रोग होण्याची शक्यता वाढते. तुमच्यापैकी बऱ्याच मुलामुलींना हात धुण्याचा कंटाळा येत असेल. तुम्ही शाळेतून किंवा खेळून घरी आल्यावर भूक लागली म्हणून हात न धुता खात असाल. अशावेळी आपण सकाळपासून आपण कशाकशांना हात लावला आहे हे आठवण्याचा प्रयत्न करा. तुम्ही घरातल्या टेलिफोनपासून मैदानातल्या कुत्र्याच्या पिलापर्यंत बऱ्याच गोष्टींना हात लावला असेल. बाथरूममध्ये गेला असाल,

हात का धुवायचे?

नाक पुसलं असेल. या प्रत्येक ठिकाणी जंतू असतातच. हे जंतू तुमच्या हातांना चिकटतात. अशावेळी जर हात न धुता खाल्लं तर काय होईल याचा फक्त विचार करून बघा. हे जंतू पोटात जातील आणि विविध आजारांना निर्मत्रण मिळेल.

हात धुणं का गरजेचं आहे हे आता तुमच्या लक्षात आलं असेल ना? अनेक मुलं मुली

बाथरूममधून बाहेर आल्यानंतर हात धुवत नसल्याचं एक सर्वक्षण सांगतं. पण तुम्ही असं करू नका. शक्य असेल तर कोमट पाण्याने हात धुवा. कोणत्याही साबणाचा वापर तुम्ही करू शकता. दोन्ही हात एकमेकांवर नीट घासा. मागून, पुढून, बोटांच्या मधून हात नीट स्वच्छ करा. नळाखाली हात धरून खसखसून धुवा. रुमालाने नीट कोरडे करून घ्या. बाहेरच्या स्वच्छतागृहात गेल्यावर हँडेल किंवा बेसिनच्या नळाला हात लावताना पेपर नॅपकिनचा वापर करा. साबण किंवा पाणी नसेल तर सॅनिटायझरचा वापर करता येईल. बाहेर जाताना सॅनिटायझर कायम सोबत ठेवा. तुम्ही हात धुण्याची सवय लावून घेतली तर वरचेवर आजारी पडणार नाही.

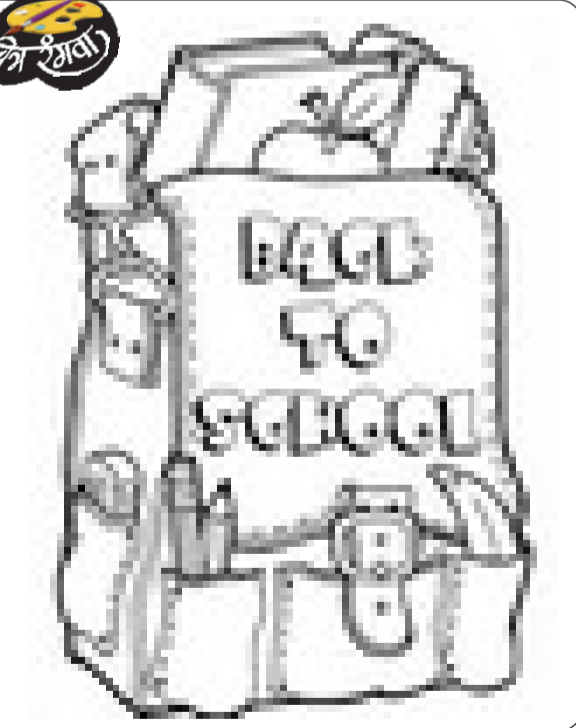
हेल्थ वेलथ

ओळखा पाहू...

- १) मीनाक्षी मंदिर कुठे आहे?
- २) प्रशासकीय सेवा ही संकल्पना भारतात पहिल्यांदा कोणी आणली?
- ३) अमजद अली खान कोणतं वाद्य वाजवतात?
- ४) सालारजंग वस्तुसंग्रहालय कोणत्या शहरात आहे?
- ५) हवाना ही कोणत्या देशाची राजधानी आहे?
- ६) २०१८ च्या फ्रेंच ओपन टेनिस स्पर्धेच्या पुरुष एकेरीचं विजेतेपद कोणी पटकावलं?
- ७) रियाल हे कोणत्या देशाचं चलन आहे?
- ८) युनेस्कोचं मुख्यालय कुठे आहे?
- ९) पुष्कलावती ही कोणत्या प्राचीन राज्याची राजधानी होती?
- १०) भारतातली पहिली बँक कोणती?

जिज्ञासा

१) मीनाक्षी मंदिर कुठे आहे?
२) प्रशासकीय सेवा ही संकल्पना भारतात पहिल्यांदा कोणी आणली?
३) अमजद अली खान कोणतं वाद्य वाजवतात?
४) सालारजंग वस्तुसंग्रहालय कोणत्या शहरात आहे?
५) हवाना ही कोणत्या देशाची राजधानी आहे?
६) २०१८ च्या फ्रेंच ओपन टेनिस स्पर्धेच्या पुरुष एकेरीचं विजेतेपद कोणी पटकावलं?
७) रियाल हे कोणत्या देशाचं चलन आहे?
८) युनेस्कोचं मुख्यालय कुठे आहे?
९) पुष्कलावती ही कोणत्या प्राचीन राज्याची राजधानी होती?
१०) भारतातली पहिली बँक कोणती?

दोस्त हे मस्त

ग्लास फ्रॉगज ग्लास फ्रॉगज म्हणजे पारदर्शी बेडूक. या बेडूकांची त्वचा पारदर्शी असते. त्यामुळे त्यांचे आतले अवयव आपण बघू शकतो. त्यांचं हृदय, यकृत, पचनसंस्था आणि मादी बेडूकांची अंडीही आपल्याला बघता येतात. हे बेडूक रात्री बाहेर पडतात. त्यामुळे शत्रूपासून त्यांचं रक्षण होतं.

अँड्रॉइड स्मार्टफोन सतत अपडेट होत असतो. फोनचा प्रोसेसर, रॅम, स्टोरेज यांची क्षमता वाढते आहे. असं असलं तरी फोन स्लो किंवा हँग होण्याची समस्याही दिसून येते. कॅशे डाटा, वापरात नसलेल्या फाईल्स आणि फोल्डर्समुळे फोन स्लो किंवा हँग होऊ शकतो. स्मार्टफोनच्या सुरक्षेसाठी अनेक जण अँटी व्हायरस अ‍ॅप्स डाउनलोड करून घेतात. पण कोणतही अ‍ॅप डाउनलोड न करताही फोनचा स्पीड वाढवता येतो. कसा? जाणून घेऊ या.

* फोनचा होम स्क्रीन मोकळा ठेवा. फोनमधलं लाईव्ह वॉलपेपर किंवा वेदर अपडेटचं विजेट काढून टाका. होम स्क्रीनवरच्या नको असलेल्या विंडोज काढून टाका. या सगळ्यामुळे फोन स्लो होण्याची शक्यता असते. * क्रोम ब्राउजरमधला 'डाटा सेव्हर' ऑप्शन ऑन करा. यामुळे साईट

फोनचा स्पीड वाढवायचा तर...

किंवा पेज लवकर लोड होतं तसंच डाटासुद्धा कमी खर्च होतो. यामुळे इमेज तसंच व्हिडिओचा दर्जा थोडा कमी होत असला तरी फोन हँग किंवा स्लो होत नाही.

ऑटो सिंक ऑप्शन बंद करून टाका. बरीच अ‍ॅप्स या ऑप्शनमुळे डाउनलोड होतात. डाटा सतत ऑटो सिंक होत असेल तर अ‍ॅपची गती मंदावते. यामुळे फोनवरही ताण येतो.

* स्मार्टफोनमध्ये प्रत्येक अ‍ॅपचा कॅशे डाटा जमा होतो. तो वेळोवेळी डिलिट करायला हवा. यात काही जंक फाईल्सही असतात. त्यामुळे फोन स्लो होऊ शकतो. * फोनमध्ये ओपन केलेली अ‍ॅप्स बंद केल्यानंतरही ती बॅकग्राउंडमध्ये सुरू असतात. त्याचा रॅम आणि प्रोसेसरवर ताण येतो. त्यामुळे बॅकग्राउंडमध्ये सुरू असलेली अ‍ॅप्स बंद करा. * फोनमध्ये सॉफ्टवेअरसंबंधीची अपडेट्स आली तर फोन वेळोवेळी अपडेट करा. अपडेट केल्याने फोनच्या कामगिरीत सुधारणा होते.

गॅझेट टॉक

टिपके जुळा

खादाडी

सीसमे नूडल्स नूडल्स तुम्हाला आवडतातच. सीसमे नूडल्स म्हणजे तीळ घातलेले नूडल्स हा वेगळा प्रकार तुम्ही ट्राय करू शकता. यासाठी स्पॅगेटी नूडल्स घ्या. पाव कप सोया सॉस, ३ लवंग आणि लसूण कुटून घ्या. दोन चमचे आल्याची पेस्ट, २ चमचे व्हिनेगार, एक चमचा तीळाचं तेल, एक चमचा घरी वापरत असलेलं तेल, कांद्याची घातलेली तीळ, मीठ आणि मिरपूड असं साहित्य घ्या. नूडल्स मीठ घातलेल्या पाण्यात शिजवून घ्या. आता दुसऱ्या भांड्यात सोया सॉस, लसूण, आलं, व्हिनेगार, तेल घाला. एकत्र करून घ्या. हे भांड गॅसवर ठेऊन सर्व शिजवून घ्या. आता नूडल्स घाला. नीट हलवून घ्या. त्यावर पातीचा कांदा, थोडं मीठ घाला. नंतर त्यावर तीळ आणि मिरपूड भुरभुरा. गरमागरम खा.

लाईफस्टाईल

महत्त्व नाशत्याचं रात्री जेवल्यानंतर सकाळपर्यंत आपल्या पोटात काहीही जात नाही. त्यामुळे सकाळी पोट रिकामं असतं. अशा वेळी सकाळची न्याहारी महत्त्वाची ठरते. कितीही घाई असली तरी सकाळचा नाश्ता चुकवू नये. नाश्ता म्हणजे आपल्या शरीराचं इंधन असतं. शाळेत गेल्यावर तुम्हाला छान अभ्यास करता यावा यासाठी नाश्ता करणं गरजेचं आहे.

योगा टाईम

अंकुश मुद्रा कार्यक्षमता वाढवण्यासाठी, उल्साही राहण्यासाठी तुम्ही अंकुश मुद्रा करू शकता. अंकुश मुद्रेमुळे आयुष्याला शिस्त लागते. ही मुद्रा दररोज केल्याने बरेच लाभ होऊ शकतात. अत्यंत सोपी अशी ही मुद्रा करण्यासाठी पद्मासनात बसा. त्यानंतर मधलं, त्याच्या शेजारचं बोट आणि करंगळी ही तीन बोटं दुमडून घ्या. त्यानंतर मधल्या आणि त्याच्या शेजारच्या बोटवर अंगठ्याने दाब द्या. पहिलं बोट सरळ ठेवा. ८ ते १५ मिनिटं ही मुद्रा करा.

अंकुश मुद्रा

कार्यक्षमता वाढवण्यासाठी, उल्साही राहण्यासाठी तुम्ही अंकुश मुद्रा करू शकता. अंकुश मुद्रेमुळे आयुष्याला शिस्त लागते. ही मुद्रा दररोज केल्याने बरेच लाभ होऊ शकतात. अत्यंत सोपी अशी ही मुद्रा करण्यासाठी पद्मासनात बसा. त्यानंतर मधलं, त्याच्या शेजारचं बोट आणि करंगळी ही तीन बोटं दुमडून घ्या. त्यानंतर मधल्या आणि त्याच्या शेजारच्या बोटवर अंगठ्याने दाब द्या. पहिलं बोट सरळ ठेवा. ८ ते १५ मिनिटं ही मुद्रा करा.

